

केंद्र शासन पुरस्कृत सर्वसमावेशक हातमाग
विकास योजनेची (Comprehensive Handloom
Development Scheme) राज्यात १२ व्या
पंचवार्षिक योजनेच्या कालावधीत
अंमलबजावणी करण्याबाबत

महाराष्ट्र शासन,
सहकार पणन व वस्त्रोदयोग विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : हातमाग-२०१३/प्र.क्र.१५/टेक्स-३
मंत्रालय, मुंबई-४०००३२ ,
दिनाक- २६ ऑगस्ट, २०१४

वाचा : १) शा.नि.स.प.व वि.क्र.हातमाग २००८/प्र.क्र.१६/टेक्स -३, दि.२२/२/२०१०
२) विकास आयुक्त, हातमाग, भारत सरकार यांचे पत्र क्र.७/१/२०१२- DCH
/CHDS/Cluster, दि. ३०/१२/२०१३
३) संचालक, वस्त्रोदयोग संचालनालय, भारत सरकार यांचे शुद्धीपत्रक
क्र.७/१/२०१२- DCH /CHDS/Cluster, दि.२१/३/२०१४

प्रस्तावना- संदर्भ क्र.१ येथिल दि.२२/२/२०१० च्या शासन निर्णयान्वये हातमाग विणकरांच्या सर्वांगिण विकासाकरीता केंद्र शासन पुरस्कृत एकात्मीक हातमाग विकास योजना सन २००७-०८ ते २०११-१२ या कालावधीत राज्यात राबविण्यात आली होती. सदर योजना आता संपुष्टात आली आहे. त्यामुळे केंद्र शासनाने आता त्यांच्या संदर्भ क्रमांक २ येथिल पत्रान्वये हातमाग विणकरांच्या सर्वकष विकासाकरीता १२ व्या पंचवार्षित योजनेच्या उर्वरित कालावधीकरीता नविन सर्वकष हातमाग विकास योजना (Comprehensive Handloom Development Scheme) प्रस्तावित केली आहे. सदर योजनेची १२ व्या पंचवार्षिक योजनेच्या उर्वरीत कालावधीत राज्यात अंमलबजावणी करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय- प्रस्तावनेतील माहिती विचारात घेता, केंद्र शासन पुरस्कृत सर्वसमावेशक हातमाग विकास योजना(CHDS) सन २०१४-१५ या आर्थिक वर्षापासून राज्यात राबविण्यास शासनाची मान्यता देण्यात येत आहे.

२. सर्वसमावेशक हातमाग विकास योजनेचे घटक-

अ क्र	योजनेतील घटक	योजने अंतर्गत अर्थसहाय्यासाठी पात्र उपघटक
१	<p>समुह दृढिकरण <u>(Consolidation of Clusters)</u></p> <p>प्रत्येकी ५००० हातमाग असलेले समुह व प्रत्येकी ३००-५०० हातमाग असलेले समुह</p>	<ol style="list-style-type: none"> आराखडा विकास उत्पादन विकास / विविधता तंत्रज्ञान वर्धन विपणन समुह विकास कार्यकारीची नियुक्ती वस्त्र आरेखक-नि- विपणन कार्यकारीची नियुक्ती गरजेनुसार इतर व्यवधान
२	<p>नवीन समुह</p> <p>प्रत्येकी २०० ते ३०० हातमाग असलेले समुह</p>	<ol style="list-style-type: none"> प्राथमिक सर्वेक्षण, निदानात्मक अभ्यास तथा स्वंयसहायता गट / सह-दायित्व गट जनजागृती कार्यक्रम, मंडळे यांची उभारणी ऑन-लूम उपक्रमाचे तंत्रज्ञान वर्धन उत्पादन विकास / विविधीकरण

<p>२००० ते ५००० च्या दरम्यान हातमाग असलेले समुह</p>	<p>४. वस्त्र आरेखक-नि- विपणन कार्यकारीची नियुक्ती</p> <p>५. संगणक सहायित वस्त्र आराखडा प्रणाली (सी. ए. टी. डी.) आणि कार्ड पंचिंग मशीन यांची खरेदी</p> <p>६. यार्न डेपोच्या स्थापनेसाठी कॉरपस (Corpus) निधी</p> <p>७. विपणन विकास - हातमाग विपणन सहाय्य या घटकाअंतर्गत पुरविणे.</p> <p>८. कौशल्य I. S. D. S..... (आय.एस.डी.एस) योजनेशी जोडून करणे.</p> <p>९. सामान्य सुविधा केंद्र / रंगणी गृह स्थापन करणे.</p> <p>१०. कर्ज सहाय्य --- आर.आर.आर. योजने अंतर्गत उपलब्ध करून देणे.</p> <p>११. क्लस्टर कामकाजा संबंधी दस्तावेजीकरण</p> <p>१२. कर्मशाळा बांधकाम</p> <p>१३. प्रकल्प व्यवस्थापन खर्च</p>
---	---

३	<u>गट दृष्टिकोन (Group Approach)</u>	<p>१. कौशल्य विकास ..... (आय.एस.डी.एस.) योजने च्या अधीन</p> <p>२. तंत्रज्ञान प्रगती</p> <p>३. कार्यशाळा बांधकाम</p> <p>४. कर्ज सहाय्य ..... आर.आर.आर.</p> <p>योजने अंतर्गत उपलब्ध करून देणे.</p>
४	<u>विपणन प्रोत्साहन (Marketing Incentive)</u>	हातमाग संस्थांना हातमाग उत्पादनांच्या विक्रीसाठी विपणन सहाय्य
५	<u>हातमाग विपणन सहाय्य</u>	<p>१. स्थानिक विपणन प्रोत्साहन</p> <p>अ. एक्स्पो प्रदर्शने व क्राफ्ट मेला आयोजित करणे.</p> <p>ब. (ई मार्केटिंग साठी) वेब पोर्टल (Web Portal)</p> <p>क. हॅण्डलूम मार्क, जियोलाजिकल इंडिकेशन (Geological Indication)</p> <p>२. विपणन मूलभूत सुविधा विकास</p> <p>१ - अर्बन हट व किरकोळ विक्री केंद्राची स्थापना</p> <p>३. विपणन सुलभता</p> <p>अ - डिझायनरचा समावेश करणे.</p>

		<p>४. हातमाग निर्यात विकास</p> <p>अ - निर्यात प्रकल्प, अंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनात भाग घेणे, खरेदीदार व विक्रेतेच्या बैठकीचे आयोजन</p>
६	<p><u>हातमाग संस्थांचा विकास</u> <u>व मजबूतीकरण</u></p>	<p>१. मध्य विभागात नवीन इन्डियन इन्स्टीट्युट आफ हॅण्डलूम टॅक्नालाजी (आय.आय.एच.टी.) स्थापन करणे.</p> <p>२. मध्य विभागात नवीन विणकर सेवा केंद्र स्थापन करणे.</p> <p>३. आय.आय.एच.टी. मध्ये पदवी अभ्यासक्रम सुरु करणे.</p> <p>४. आय.आय.एच.टी. बरगढ चालू ठेवणे.</p> <p>५. टेक्स्टाईल डिझाईन साठी राष्ट्रीय केंद्र (NCTD)</p> <p>६. हातमाग संस्थांचे मजबूतीकरण</p> <p>७. संशोधन व विकास (R & D) तसेच हातमाग कलाकौशल्य पुनरुज्जीवित करणे.</p>
७	<u>हातमाग गणना</u>	हातमागाची गणना

८	<u>इतर</u>	१. नविन्यपूर्ण कल्पना २. योजनेच्या प्रसिद्धी, देखरेख, प्रशिक्षण व मूल्यमापन
९	<u>बांधिल दायित्वे</u>	अकरावी योजने काळातील IHDS, M & EPS आणि DHDS योजनेतील दायित्वे.

३. सर्वसावेशक हातमाग विकास योजनेचे उद्देश-

- १) अस्तित्वातील हातमाग समुहांच्या कायमपणासाठी त्यांचे बळकटीकरण करणे, माग दर्जा वृद्धी, डिझाईन इनपूट, कर्ज, विपणन यावर लक्ष केंद्रित करणे, तसेच गरजेनुसार इतर हस्तक्षेप
- २) निवडक हातमाग समुहांमध्ये वृद्ध उत्पादन गट म्हणून हातमाग विणकरांचा गट तयार करण्यावर लक्ष केंद्रीत करणे.
- ३) हातमाग विणकरांचे कष्ट कमी करणे तसेच अत्याधुनिक साहित्याचा पुरवठा करून उत्पादकता व हातमाग उत्पादनाच्या दर्जात सुधारणा करणे
- ४) विणकर सेवा केंद्र व इंडियन इन्सीटयुट्स आफ हॅण्डलूम टॅकनालॉजी यासारख्या हातमाग संस्थांचा विकास करून त्यांचे बळकटीकरण करणे
- ५) उद्योजक, आरेखक व व्यवसायिक यांना विपणन, आरेखन आणि उत्पादन व्यवस्थापन याकरिता एकत्रित करून बाजार अभिमुखता तयार करणे आणि विपणन पायाभूत सहाय्य देणे
- ६) सहकार क्षेत्रातील व सहकार क्षेत्राबाहेरील विणकराच्या अंतर्भावासाठी समावेशक दृष्टीकोन
- ७) प्रत्येक समुह/गट इ. गरजेनुसार विनिर्दिष्ट आदानासाठी (Input) सकल आणि लवचिक हस्तक्षेप

८) हातमाग कापडाला राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठ उपलब्ध करून देण्यासाठी व्यासपिठ उपलब्ध करून देणे व बँड प्रमोशन करणे

९) विणकरांना विदेशात पाठवून सांस्कृतीक आदानप्रदान करणे

४. सर्वसमावेशक हातमाग विकास योजना ही विविध भागांमध्ये राबवायची असून त्याची माहिती खालील प्रमाणे-

भाग-अ- अस्तित्वातील समूह-

अ) समुहांचे दृढिकरण (Consolidation of Clusters)

१० व्या व ११ व्या पंचवार्षित योजनेत घेण्यात आलेले समुह शासनाचे सहाय्य बंद झाल्यानंतर देखील ते चालू राहावेत यासाठी त्यांच्यामधील उणिवा दुर करणे हा समुह दृढिकरणाचा उद्देश आहे. ज्या समुहांमध्ये विकास होण्याची क्षमता आहे, असेच समूह दृढिकरणाकरिता घेण्यात येतील. त्यासाठी अशा समुहांचे एका स्वतंत्र संरथेमार्फत/समितीमार्फत मुल्यांकन करण्यात येईल. प्रत्येक समुहाची क्षमता व गरज यांचे मुल्यांकन करण्यासाठी एका स्वतंत्र संरथेची नियुक्ती अथवा समितीची स्थापना करण्यात येईल व त्यांच्या अहवालाच्या आधारे विकास आयुक्त, हातमाग यांच्याकडे सविस्तर प्रकल्प अहवाल सादर करण्यात येईल.

ज्या समुहांनी आर्थिक सहाय्य घेतले आहे व ज्यांनी मान्य उपक्रमांची अंमलबजावणी करून निधीचे उपयोगिता प्रमाणपत्र सादर केले आहे, आर्थिक व भौतिक प्रगती अहवाल तसेच परिणामता अहवाल सादर केले आहेत अशा समुहांचा दृढिकरणाकरिता विचार करण्यात येईल. तथापि, ज्या समुहांमध्ये समाजातील कमकुवत विणकरांची संख्या जास्त असेल, त्यांना प्राथम्य देण्यात येईल.

दृढिकरणामध्ये प्रामुख्याने डिझाईन डेव्हलपमेंट, उत्पादन विकास/विविधता, तंत्रज्ञान वर्धन आणि विपणन यावर लक्ष केंद्रित करण्यात येईल. त्यासाठी एका डिझाईनर-कम-मार्केटिंग एकझुक्युटिवची व क्लस्टर डेव्हलपमेंट एकझुक्युटिवची नियुक्ती करण्यात येईल. समुह

दृढिकरणांतर्गत विविध उपक्रमांचा अंमलबजावणी कालावधी हा दोन वर्षाचा राहिल. निधीचे वितरण दोन समान हप्त्यांमध्ये करण्यात येईल. पहिला हप्ता अग्रिम म्हणून व पहिल्या हप्त्याचा ७०% विनियोग झाल्यानंतर दुसरा हप्ता वितरीत करण्यात येईल.

अ-१) दहाव्या पंचवार्षिक घेण्यात आलेले समुह

या समुहांच्या दृढिकरणाकरीता रु.५०/- लक्ष पर्यंत आर्थिक सहाय्य देण्यात येईल. तंत्रज्ञान उन्नतीकरणासारख्या उपक्रमाकरिता केंद्र शासन व राज्य शासन यांचा हिस्सा ८०:२० असा राहील तर, इतर आर्थिक सहाय्य १००% केंद्र शासनामार्फत करण्यात येईल. आर्थिक सहाय्य अंमलबजावणी यंत्रणेला थेट वितरीत करण्यात येईल.

या समुहांच्या गरजांचे मुल्यांकन करण्यासाठी स्थापन करावयाच्या समितीची रचना खालीलप्रमाणे राहिल-

१. अंमलबजावणी संस्थेचा प्रमुख
२. राज्य हातमाग आयुक्त/संचालक, हातमाग यांचा प्रतिनिधी
३. संबंधित विणकर सेवा केंद्राचा प्रभारी अधिकारी
४. राष्ट्रीय संसाधन संस्थेचा प्रतिनिधी
५. संबंधित समुहाच्या मंडळाचा प्रतिनिधी

मुल्यांकन समितीच्या कार्यवृत्तासह सविस्तर प्रकल्प अहवाल अंमलबजावणी संस्थेमार्फत विकास आयुक्त, हातमाग यांच्या कार्यालयास सादर करण्यात येईल. विकास आयुक्त, हातमाग यांच्या कार्यालयास सादर करावयाचा प्रस्ताव केंद्र शासनाच्या संदर्भ क्र.२ येथिल पत्रातील जोडपत्र A मध्ये दिलेल्या विहित नमुन्यात सादर करावा.

अ-२) अकराव्या पंचवार्षिक घेण्यात आलेले समुह

या समुहांच्या दृढिकरणाकरिता प्रति समुह रु.२०/- लक्ष पर्यंत अतिरीक्त आर्थिक सहाय्य देण्यात येईल. यापैकी ७५ टक्के निधी केंद्र शासनामार्फत व २५ टक्के निधी राज्य शासन/अंमलबजावणी संस्था/लाभार्थी यांच्यामार्फत देण्यात येईल. केंद्र शासनाच्या हिशाचा निधी राज्य शासनामार्फत अंमलबजावणी संस्थेस वितरीत करण्यात येईल.

या समुहांच्या गरजांचे मुल्यांकन करण्यासाठी स्थापन करावयाच्या समितीची रचना खालीलप्रमाणे राहिल-

- १.राज्य हातमाग आयुक्त/संचालक
- २.संबंधित विणकर सेवा केंद्राचा प्रभारी अधिकारी
- ३.संबंधित अंमलबजावणी संस्थेचे प्रतिनिधी
- ४.हातमाग महासंघ/सहकारी संस्था/एनजीओ यांचे प्रतिनिधी
- ५.आवश्यतेनुसार इतर सदस्य

राज्य शासनामार्फत राज्यस्तरीय प्रकल्प समितीच्या शिफारशींसह सविस्तर प्रकल्प अहवाल विकास आयुक्त,हातमाग यांच्या कार्यालयास सादर करण्यात येईल.त्यासाठी केंद्र शासनाच्या संदर्भ क्र.२ येथिल पत्रातील जोडपत्र A-१ चा वापर करण्यात येईल.

५. १० व्या व ११ व्या पंचवार्षिक योजनेत घेण्यात आलेल्या अस्तित्वातील समुहांच्या दृढिकरणासाठी घटक निहाय तपशिल-

अ.क्र र.	घटक	३००-५०० हातमागाच्या समुहाकरिता आर्थिक सहाय्य	५००० हातमागाच्या समुहाकरिता आर्थिक सहाय्य	केंद्र/राज्य/अंमलब जावणी संस्था/लाभार्थी यांचा हिस्सा
-------------	-----	---	--	--

१.	दोन वर्षापर्यंत टेक्सटाईल डिझाईनर-कम-मार्केटिंग एकस्युक्युटिवची नियुक्ती	एका समुह गटाकरीता रु.२५०००/- द.म. आणि दोन समुहांधील अंतर जास्त असल्यास प्रती समुह रु.१८०००/- द.म.	एक किंवा अधिक समुहाकरीता रु.३००००/- द.म.	केंद्र शासन १००%
२.	तंत्रज्ञान उन्नतीकरण	<p>चार हातमाग संचाकरीता न्युमेटिक जॅकर्ड प्रणालीकरीता रु.४००००/- पर्यंत</p> <p>अस्तित्वातील हातमागाच्या मोटराईज्ड जॅकर्ड करीता रु.१२०००/- पर्यंत</p> <p>अस्तित्वातील हातमागाच्या टेक-अप व लेट-ऑफ मोशनकरीता रु.४०००/-</p> <p>मल्टिपल बॉक्स मोशन करीता रु.३०००/-</p> <p>मल्टिपल बुटी विविंग स्ले करिता रु.७०००/-</p>	<p>अ) केंद्र शासन ८०% व राज्य/अंस/लाभार्थी २०% ३००-५०० हातमागांच्या समुहाकरिता</p> <p>आ) केंद्र शासन ८०% व मंडळ/अंस/लाभार्थी ५००० हातमागाच्या समुहाकरिता</p>	

		ट्रिवन क्लॉथ विहिंग मेक्निझम करिता रु.४०००/-		
		जॅकर्डकरीता रु.१२०००/-		
		डॉबीकरीता रु.५०००/-		
		हिल्ड्स, रिड्स, बॉबिन्स, शटल्स, हार्नेस इ.करीता रु.४०००/-		
		वार्प बिम आणि फॅब्रिक बिम करिता रु.५०००/-		
		नविन हातमागाच्या खरेदीकरिता रु.२००००/-		
		नॉर्मल वार्पिंग मशिनकरिता रु.२००००/-		
		मोटराईज्ड वार्पिंग मशिनकरिता रु.३५०००/-		
		पुरेशा समर्थनासह इतर कोणतेही तांत्रीक उन्नतीकरण		
३.	क्लस्टर डेवलपमेंट अधिका-याची नियुक्ती	समुहांच्या गटाकरीता रु.२००००/- पर्यंत दरमहा	एक किंवा अधिक समुहाकरीता रु.२५०००/- द.म.	केंद्र शासन १०० %
४.	उत्पादन विकास/विविधता	रु.२/- लक्ष पर्यंत	रु.४/- लक्ष पर्यंत	केंद्र शासन १००%
५.	पणन विकास	हातमाग विपणन सहाय्य घटकाच्या आर्थिक सहाय्याप्रमाणे		

६.	गरज आधारीत इतर सहाय्य			
----	--------------------------	--	--	--

६. भाग ब- नविन समुह-

ब-१) समुह विकास कार्यक्रम

या कार्यक्रमाचा उद्देश एका दृष्ट्य स्वरूपात विणकरांचे गट स्थापन करणे, जेणे करून असे गट पुढे स्वयंपुर्ण होतील याकडे लक्ष केंद्रीत करणे हा आहे. असे प्रत्येक समूह ज्यामध्ये २००-५०० आणि २०००-५००० हातमागांचा समावेश आहे, १२ व्या पंचवार्षिक योजनेअंतर्गत घेतले जातील.

ब-२) समुहाची व्याख्या

हातमाग समुह म्हणजे असे ठिकाण की जिथे मोठ्या प्रमाणावर हातमागांचे केंद्रीकरण होऊन त्याठिकाणी बाजाराच्या गरजेनुसार हातमाग कापड तयार केले जाते, असे ठिकाण होय. हे हातमाग लगतच्या एका जिल्ह्यातील दोन महसुली उप-विभागात/गावांत अथवा दोन लगतच्या दोन जिल्ह्यात वसलेले असू शकतात.

ब-३) नविन समुहांना आर्थिक सहाय्याचे प्रमाण-

या योजने अंतर्गत आर्थिक सहाय्याचे प्रमाण हे समुहाची आवश्यकता, समूह विकास प्रकल्पांतर्गत घेण्यात आलेले उपक्रम, समुहाची आर्थिक व व्यवस्थापकीय क्षमता, समुहाची परिपक्वता, समुहाचे गतकाळातील यशापयश यावर आधारीत असेल. या योजनेअंतर्गत केंद्र शासनाचे जास्तीत जास्त अनुज्ञेय आर्थिक सहाय्य २०० ते ५०० हातमागांचा समावेश असलेल्या समुहाला रु. ६०/- लाख तर २००० ते ५००० हातमागांचा समुह असलेल्या समुहाला रु. १५०/- लाख असे आहे. अर्थसहाय्य देण्याचे प्रस्तावित आहे.

या योजने अंतर्गत प्राथमिक सक्षेपण, निदानात्मक अध्ययन करणे, कन्सॉरटियमची निर्मिती करणे, जनजागृती कार्यक्रम, तांत्रिक तंत्रज्ञानात उन्नतीकरण, टेक्स्टाईल डिझाईनरची सेवा घेणे,

यार्न डेपोची निर्मिती करणे इ. बाबीचा समावेश असून यात राज्य व केंद्र शासनाच्या आर्थिक सहाय्याचा आकृतीबंध खालीलप्रमाणे आहे-

अ.क्र र.	घटक	२०० ते ५०० हातमागाच्या समुहाकरीता अर्थसहाय्य	२००० ते ५००० हातमागाच्या समुहाकरीता अर्थसहाय्य	केंद्र/राज्य शासन वाटा
१	बेस लाईन सर्वेक्षण निदानाकरीता अभ्यास, स्वयं सहाय्यता गटाची निर्मिती /सह दायित्व गटाची निर्मिती, कन्सॉरटियम ची स्थापना, जनजागृती कार्यक्रम	रु. २.०० लाखापर्यंत	रु. ३.०० लाखापर्यंत	१०० टक्के केंद्र शासन
२	ऑन-लूम उपक्रमाच्या तंत्रज्ञानाचे उन्नतीकरण (समुहाला केंद्र शासनाकडून मिळणा- या एकूण	रु. ४८.०० लाखापर्यंत	रु. १२०.०० लाखापर्यंत	७० टक्के केंद्र शासन २० टक्के राज्य शासन १० टक्के संबंधीत अंलबजावणी संस्था/लाभार्थी

	अर्थसहाय्याच्या ८० टक्केपर्यंत)			
३	उत्पादन विकास/विविधीकरण	रु. २.०० लाखापर्यंत	रु. ४.०० लाखापर्यंत	१०० टक्के केंद्र शासन
४	डिझाईनर तथा विपणन अधिकार्याची नेमणूक	रु. ३०,०००/- दरमहा किमान दोन समुहांकरीता	रु. ३०,०००/- दरमहा प्रत्येक क्सटरकरीता	१०० टक्के केंद्र शासन
५	कॉम्प्यूटर ऐडेड टेक्स्टाईल डिझाईन सिस्टिम व कार्ड पंचिंग मशिनची (आवश्यता असल्यास) खरेदी. यापेकी एकाचीच आवश्यकता असल्यास एकूण रु.२.५० लक्ष रक्कम अनुज्ञेय राहील.	रु. ५.०० लाख	रु. ५.०० लाख	५० टक्के केंद्र शासन व ५० टक्के राज्य शासन/ अंलबजावणी संस्था
६	यार्न डेपोची उभारणी करण्याकरीता कॉरपस फंड	रु. ३.०० लाख	रु. ५.०० लाख	१०० टक्के केंद्र शासन

७	पणन विकास- राष्ट्रिय व आंतरराष्ट्रिय बाजारपेठेकरीता प्रदर्शनांचे आयोजन, जनजागृती इ. प्रदर्शन प्रसिद्धी इ. (केंद्र शासनाच्या हिश्याच्या २० टक्के पर्यंत.)	आर्थिक सहाय्य विपणन सहाय्य घटक अंतर्गत प्रस्तावित केल्यानुसार राहील	विपणन सहाय्य घटकाच्या आकृतीबंधानुसार
८	कौशल्य उन्नतीकरण (केंद्र शासनाच्या हिश्याच्या १५ टक्के पर्यंत.)	एकात्मिक कौशल्य विकास योजनेशी संलग्न. अर्थसहाय्य केवळ या योजनेअंतर्गत विशेषीकृत प्रशिक्षणाकरीता अनुज्ञेय राहील.	एकात्मिक कौशल्य विकास योजनेच्या आकृतीबंधाप्रमाणे
९	सुविधा केंद्र/रंगणीगृह उभारणी	समुहाला केंद्र शासनाकडून देण्यात येणा-या एकूण अर्थसहाय्याच्या ४० टक्के पर्यंत, त्यात अस्तित्वातील रंगणीगृहाचे	८० टक्के केंद्र शासन (जागा वगळून) व २० टक्के राज्य शासन /अंमलबजावणी यंत्रणा/उद्योजक/कन्सॉरटी यम

		आधूनिकीकरण करण्याकरीता किंवा नविन लघू रंगणीगृहाच्या निर्मिती करीता रु.५/- लक्ष रकमेचा समावेश राहील	आधूनिकीकरण करण्याकरीता किंवा नविन लघू रंगणीगृहाच्या निर्मिती करीता रु.५/- लक्ष रकमेचा समावेश राहील	
१०	कर्ज सहाय्य (केंद्र शासनाच्या हिश्याच्या २० टक्के पर्यंत)	पुनर्जिवन सुधारणा आणि पुनर्रचना पॅकेज अंतर्गत हातमाग क्षेत्राकरीता सवलतीचे कर्ज या योजनेशी संलग्न	संबंधीत योजनेच्या आकृतीबंधाप्रमाणे	
११	समुहांच्या उपक्रमांचे अभिलेख तयार करणे	रु. २५,०००/-	रु. २५,०००/-	१०० टक्के केंद्र शासन
१२	कार्यशाळेची निर्मिती (२० चौ.मिटर) (केंद्र शासनाच्या हिश्याच्या २० टक्के पर्यंत)	रु. ३५,०००/-	रु. ३५,०००/-	बी.पी.एल. विणकराकरीता १०० टक्के केंद्र शासन, ए.पी.एल. विणकराकरीता ७५ टक्के केंद्र शासन

१३	प्रकल्प व्यवस्थापन खर्च(क्लस्टर डेव्हलपमेंट अधिकायाची नियुक्ती)	रु. २०,०००/- दरमहा प्रति क्सटर	रु. २०,०००/- दरमहा प्रति क्सटर तथा रु. १०,०००/- दरमहा सहाय्यक कर्मचायाकरीता	१०० टक्के केंद्र शासन
----	---	--------------------------------	---	-----------------------

याशिवाय कन्सॉरटियमची स्थापना करण्याकरीता रु.५००००/- प्रति समुह एक वेळ अनुदान व जन-जागृती कार्यक्रमांकरीता रु.२/- लक्ष (२००-५०० हातमाग) व रु.३/- लक्ष (२०००-५००० हातमाग) प्रती समुह अनुदान केंद्र शासनाकडून दिले जाईल.

ब-४) नवीन समुहांकरीता अंमलबजावणी यंत्रणा

- १.संचालक, वस्त्रोदयोग
- २.राष्ट्रीय पातळीवरील हातमाग संस्था
- ३.राज्यस्तरीय हातमाग विकास महामंडळ
- ४.राज्यस्तरीय शिखर हातमाग सहकारी संस्था
- ५.केंद्र शासनाची संस्था
- ६.हातमागाशी निगडीत अशासकिय संस्था (राज्य शासनाने शिफारस केलेली व विकास
- ७.आयूक्त हातमाग यांनी मान्य केलेली)
- ८.हातमागाशी निगडीत इतर कोणतीही संस्था (राज्य शासनाने शिफारस केलेली व विकास
- ९.आयूक्त हातमाग यांनी मान्य केलेली)

ब-५) समुह विकास प्रकल्पाचा कालावधी-

समुह विकास प्रकल्पाचा कालावधी अर्थसहाय्याचा पहिला हप्ता मंजूर झाल्यापासून चार वर्षाचा राहील.

ब-६) नविन समुहांकरिता प्रस्ताव सादर करणे आणि आर्थिक सहाय्य वितरीत करणे-

नविन समुहांकरीता राज्य शासनामार्फत अंमलबजावणी संस्थाकडून प्रस्ताव मागविण्यात येतील. प्रस्तावासोबत सादर करावयाच्या सविस्तर प्रकल्प अहवालात प्राथमिक सर्वेक्षण, निदानात्मक अध्ययन व पहिल्या वर्षाकरीता ठोस कृती आराखडा आणि दुस-या, तिस-या व चौथ्या वर्षाकरीता तात्पुरता कृती आराखडा यांचा समावेश राहील. प्रकल्प अहवाल तपासणी, सत्यता इ. करीता राज्यस्तरीय प्रकल्प समितीमार्फत विचारात घेतले जातील.

जे प्रस्ताव समुहातील विणकरांच्या सामाजिक-आर्थिक विकासाच्या दृष्टीने लाभकारक आढळून येतील अशाच प्रस्तावांची राज्यस्तरीय प्रकल्प समितीकडून शिफारस करण्यात येईल. त्यानंतर हे प्रस्ताव राज्य शासनामार्फत विकास आयुक्त, हातमाग यांच्याकडे मान्यतेकरीता सादर करण्यात येतील. विकास आयुक्त, हातमाग यांनी प्रस्तावास मान्यता दिल्यानंतर निधी ३०%, ४०% व ३०% या प्रमाणे तीन हप्त्यात वितरीत करण्यात येईल. त्यापैकी पहिला हप्ता अग्रीम म्हणून, पहिल्या हप्त्याचा ७०% विनियोग झाल्यानंतर दुसरा हप्ता आणि पहिल्या हप्त्याचा पुर्ण विनियोगव दुस-या हप्त्याचा ७०% विनियोग झाल्यानंतर तिसरा हप्ता वितरीत करण्यात येईल.

७. भाग-क-

१) नविन ग्रूप अँप्रोच प्रकल्प -

या प्रकल्पांतर्गत ज्या हातमाग विणकरांचा समावेश समुहा अंतर्गत झालेला नाही अशा १० ते ५० विणकरांचे छोटया गटाची स्थापना करून त्यांना अर्थसहाय्य देण्यात येईल. सरासरी रु. ३०,००० प्रति गटास अर्थसहाय्य प्रस्तावित असून अंमलबजावणी कालावधी २ वर्ष राहणार आहे.

संचालक, वस्त्रोदयोग, म.रा. यांनी सर्वेक्षण करून अशा गटांचे प्रस्ताव राज्यस्तरीय प्रकल्प समितीच्या मान्यतेनंतर राज्य शासनामार्फत विकास आयुक्त, हातमाग, नवी दिल्ली यांना सादर करावयाचे आहेत. अर्थसहाय्याकरीता खालील बाबींचा समावेश आहे.

अ) कौशल्य विकास

विणकाम, डिझाईन रंगनी, विणकाम पूर्व व विणकाम प्रश्चात इ. करीता अर्थसहाय्य हे केंद्र शासनाच्या कौशल्य विकास योजने अंतर्गत देण्याचे प्रस्तावित असून उत्पादनात विविधता आणणे व भर पाडणे या दोन गोष्टीकरीता या योजने अंतर्गत अर्थसहाय्य प्रस्तावित आहे.

आ) ऑन-लूम उपक्रमाकरिता तंत्रज्ञान उन्नतीकरण

तंत्रज्ञान उन्नतीकरीता अर्थसहाय्य नविन समुहा अंतर्गत निर्धारित केल्यानुसार प्रस्तावित आहे.

इ) छपरांचे बांधकाम

याकरीता अर्थसहाय्य नविन समुहा अंतर्गत प्रस्तावित केल्यानुसार देण्यात येईल. कर्ज सहाय्य सुध्दा हे पुनर्जिवन, सुधारणा आणि पुनर्रचना योजने अंतर्गत प्रस्तावित केल्यानुसार अनुज्ञेय आहे.

ई) कर्ज सहाय्य-

याकरीता नविन समुहा अंतर्गत प्रस्तावित केल्यानुसार अर्थसहाय्य देण्यात येईल

२) ग्रुप अंप्रोचकरीता अंमलबजावणी यंत्रणा

या गटाची अंमलबजावणी यंत्रणा ही संचालक, वस्त्रोदयोग अंतर्गत कार्यरत शासकिय यंत्रणा असून प्राथमिक सर्वेक्षण त्यांनी करावयाचे आहे. राज्यस्तरीय प्रकल्प समितीने मान्यता दिल्यानंतर प्रस्ताव विकास आयुक्त नवी दिल्ली यांना सादर करण्यात येतील.

३) ग्रुप अँप्रोच प्रकल्पांना मान्यता व निधी वितरण

केंद्र शासनाच्या हिश्शयाच्या ७५ टक्के निधी अंमलबजावणी यंत्रणेस अग्रीम म्हणून वितरित करण्यात येईल. उर्वरीत २५ टक्के निधी पहिल्या हप्त्याचा पुर्ण विनियोग झाल्यानंतर, राज्य शासनाचा/अंमलबजावणी यंत्रणेचा/लभार्थ्याचा हिस्सा वितरीत झाल्यानंतर तसेच लेखापरिक्षण अहवाल व आर्थिक व भौतिक प्रगतीचा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर वितरीत करण्यात येईल. राज्य शासनाच्या वस्त्रोद्योग संचालनालयामार्फत प्रगती व मुल्यांकन अहवाल विकास आयुक्त, हातमाग, नवी दिल्ली यांच्याकडे सादर करण्यात येईल. यासाठी एका राज्यस्तरीय प्रकल्प समितीची स्थापना करण्यात येईल. या समितीची रचना खालीलप्रमाणे राहील.

राज्यस्तरीय प्रकल्प समितीची रचना

१	संचालक, वस्त्रोद्योग, महाराष्ट्र शासन, नागपूर	अध्यक्ष
२	उपसंचालक, विणकर सेवा केंद्र, नागपूर	सदस्य
३	संचालक, विणकर सेवा केंद्र, मुंबई	सदस्य
४	व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ मर्या. नागपूर	सदस्य
५	कार्यकारी संचालक, महाराष्ट्र राज्य हातमाग सहकारी महामंडळ मर्या. मुंबई	सदस्य
६	निर्यातदार (संचालक वस्त्रोद्योग निश्चित करतील)	सदस्य
७	हातमागाशी निगडीत अशासकीय संघटनेचे प्रतिनिधी (संचालक वस्त्रोद्योग निश्चित करतील)	सदस्य

८	प्रादेशिक उपसंचालक, वर्षोद्योग, सोलापूर, नागपूर, औरंगाबाद, मुंबई	सदस्य
९	स्वयंम सहाय्यता बचत गटाचे विणकर प्रतिनिधी (संचालक, वर्षोद्योग निश्चित करतील)	सदस्य
१०	सहसंचालक (तांत्रिक)	सदस्य सचिव

राज्यस्तरीय प्रकल्प समिती ही प्राप्त झालेल्या प्रकल्प प्रस्तावांची तपासणी , कृती आराखड्याची वैधता तपासणे, देखरेख, मुल्यांकन इ.करीता जबाबदार राहील. तसेच अंमलबजावणी यंत्रणेची शिफारस करेल.

८. भाग — ड

हातमाग समुहांच्या पायाभूत गरजांचे सर्वसमावेशक चित्रण

देशातील हातमाग समुहांच्या पायाभूत विकासाकरीता सर्वसमावेशक योजना तयार करण्याकरीता एका स्वतंत्र यंत्रणेची नियुक्ती करण्यात येईल.जेणे करून समुहांच्या विकासाची/दृढिकरणाची कामे टप्पा निहाय पार पाडता येतील. अर्थसहाय्य समुहाचा आकार,नमुना आकार इ.बाबींवर अवलंबून असेल व त्याचा निर्णय विकास आयुक्त,हातमाग यांच्यामार्फत घेण्यात येईल.

९. भाग — इ

१) विपणन प्रोत्साहन

विपणन प्रोत्साहन हे हातमाग विणकर सहकारी संस्था, शिखर हातमाग विणकर सहकारी संस्था व हातमाग महामंडळाला प्रदान करण्यात येईल. याचा मुख्य उद्देश त्यांचा उत्पादन खर्च कमी करून त्यांना स्पर्धात्मक बाजारपेठेत टिकाव धरण्यास सक्षम करणे हा आहे. प्राप्त

अर्थसहाय्य हे ग्राहकांना आकर्षित करून विक्रीत वाढ करण्याकरीता उपयोगात आणणे अपेक्षित आहे.

२) विपणन प्रोत्साहन हे खालील मुद्यावर आधारित देण्यात येईल.

अ) विपणन सहाय्याची मागणी करतांना संबंधित संस्थेने हॅन्डलूम मार्क घेणे हे बंधनकारक राहील. म्हणजेच त्यांनी त्यांच्या उत्पादनावर हॅन्डलूम मार्कचे स्टीकर लावणे हे अनिवार्य राहील. विपणन सहाय्य हे हॅन्डलूम मार्कचे स्टीकर लावून विक्री केलेल्या कापडावरच अनुज्ञेय राहील. तसेच त्याकरीता आवश्यक असलेले सूत हे राष्ट्रीय हातमाग विकास महामंडळ यांचेकडून खरेदी केलेल्या सूतावरच अनुज्ञेय राहील. खुल्या बाजारातून सुताची खरेदी करावयाची असल्यास त्याकरीता राष्ट्रीय हातमाग विकास महामंडळचे ना हरकत प्रमाणपत्र असणे आवश्यक राहील.

ब) विपणन प्रोत्साहनाचा राज्य शासनाचा हिस्सा प्रथम राज्य शासनामार्फत वितरीत करण्यात येऊन रक्कम संस्थांशी संलग्न विणकाराच्या बँक खात्यात जमा करण्यात येईल. केंद्र शासनाच्या हिश्श्याची मागणी करताना राज्य शासन ५ टक्के राज्य शासनाचा हिस्सा विणकरांच्या खात्यात जमा केल्याबाबतचा अहवाल सादर करेल.

३) अर्थसहाय्याचे प्रमाण खालील तपशिलाप्रमाणे राहील.

तपशिल	अर्थसहाय्य प्रति विणकर	केंद्र व राज्य शासनाचा वाटा
विपणन प्रोत्साहन- हातमाग महामंडळ, शिखर सहकारी संस्था, प्राथमिक	मागील ३ वर्षाच्या सरासरी विक्रीच्या १० टक्के	केंद्र व राज्य शासन ५०:५० टक्के. राष्ट्रीय संस्था असल्यास १०० टक्के केंद्र शासन वहन करेल.

हातमाग विणकर सहकारी संस्था, राष्ट्रिय स्तर हातमाग संघटना		
--	--	--

विपणन प्रोत्साहन सहाय्याचे पात्र दावे हातमाग महामंडळे, शिखर सहकारी संस्था, प्राथमिक हातमाग विणकर सहकारी संस्था, राष्ट्रियस्तर हातमाग संघटना यांच्याकडून राज्य शासनास विहित नमुन्यात सादर करण्यात येतील. राज्य शासन राज्यस्तरीय प्रकल्प समितीच्या शिफारशींसह वैयक्तिक दावे आवश्यक त्या कागदपत्रासह केंद्र शासनास सादर करेल. राज्य हातमाग संघटना/संस्था यांचे विपणन प्रोत्साहन अर्थ सहाय्य राज्य शासनामार्फत अंमलबजावणी यंत्रणेस वितरीत करण्यात येईल. राष्ट्रिय स्तरावरील हातमाग संघटनांचे सहाय्य त्यांना थेट वितरीत करण्यात येईल.

१०. हातमाग विपणन सहाय्य-

सदर योजनेचा उद्देश देशी तसेच निर्यात बाजारात विपणन मार्गाचा विकास करून त्यांना प्रोत्साहन देणे हा आहे. हातमाग विपणन सहाय्य या घटका अंतर्गत खालील उप घटकांचा समावेश आहे.

अ.क्र.	घटक	उपघटक
१	स्थानिक/देशांतर्गत विपणन विकास	<ul style="list-style-type: none"> प्रदर्शनी व क्राप्ट मेळावाचे आयोजन करणे ई-माकेटिंग करीता वेबपोर्टल तयार करणे प्रसिध्दी, जागृती व विशिष्ट नावाची निर्मिती करणे. हॅन्डलूम मार्क चा प्रचार करणे.

		<ul style="list-style-type: none"> जिओग्राफिकल इंडिकेशन्स ऑफ गुड्स (रजिस्ट्रेशन & प्रोटेक्शन) कायदा १९९९ ची अंमलबजावणी करणे.
२	विपणन मुलभूत सुविधा विकास	<ul style="list-style-type: none"> अर्बन हाट निर्माण करणे किरकोळ विक्री केंद्र स्थापन करणे जनपथ नवी दिल्ली येथे मार्किंग कॉम्प्लेस तयार करणे जनसुविधा केंद्र तथा गुणवत्ता तपासणी कक्षाची स्थापना करणे
३	बाजारपेठ प्रवेश उपक्रम	<ul style="list-style-type: none"> विपणन विकासाकरीता डिझाईनरची मदत घेणे
४	हातमाग निर्यात वाढ	<ul style="list-style-type: none"> निर्यात प्रकल्प आंतरराष्ट्रीय मेळावे व प्रदर्शनी खरेदीदार व विक्रेता यांचे मेळाव्याचे आयोजन करणे उपरोक्तच्या अनुषंगाने इतर अनुषंगीक बाबी करणे

११. देशांतर्गत/स्थानिक विपणन विकास-

(अ) प्रदर्शनी, उपक्रम आणि क्राफ्ट मेळावा यांचे आयोजन

या अंतर्गत खालील प्रकारचे विपणन उपक्रम व प्रदर्शनी आयोजित करण्यात येतील-

१) राष्ट्रीय हातमाग प्रदर्शन (NHE)

२) विशेष हातमाग प्रदर्शन (SHE)-

(अ) राष्ट्रिय स्तर विशेष हातमाग प्रदर्शन

(ब) राज्य स्तर विशेष हातमाग प्रदर्शन

(क) राज्य स्तर विशेष हातमाग प्रदर्शन (NER)

(ड) भारत आंतरराष्ट्रिय व्यापार मेळाव्यात विशेष हातमाग प्रदर्शन

(इ) उत्तर पुर्व क्षेत्राकरीता राष्ट्रिय स्तर विशेष हातमाग प्रदर्शन

३) जिल्हा स्तरीय उपक्रम

४) क्राफ्ट मेळावा

१) **राष्ट्रिय हातमाग प्रदर्शन (NHE)**

- कालावधी- १४ दिवस
- स्थळ- देशातील मोठी शहरे व महानगरे
- पात्रता- हँडलूम मार्क चे नोंदणीकृत वापरकर्ते असणे आवश्यक
- **सहभागी संस्था-**
  - अ.हातमाग सहकारी संस्था, महामंडळे/महासंघ यांचे सर्व स्तर
  - ब. हातमाग उत्पादनात कार्यरत असलेले स्वयं सहायता गट
  - क. हातमाग क्षेत्रात कार्यरत असलेले आणि CAPART ने विहित केलेल्या निकषांची पुरता करणा-या अशासकीय संस्था
  - ड. हातमाग विणकामात कार्यरत असलेले विणकर उद्योजक
  - इ. संत कबीर पुरस्कार, राष्ट्रिय व राज्य पुरस्कार प्राप्त व्यक्ती तसेच उल्लेखनिय वैयक्तिक विणकर
  - ई. निर्मात्या कंपन्या आणि हातमाग समुहांचे SPV
  - उ. हँडलूम एक्पोर्ट प्रमोशन कौन्सिलचे नोंदणीकृत सभासद
- **अंमलबजावणी यंत्रणा**
  - अ. राज्य शासन थेट अथवा राज्य यंत्रणांमार्फत
  - ब. विणकर सेवा संस्था
  - क. राष्ट्रिय स्तरावरील हातमाग संघटना (NHDC, ACASH, HEPC, HHEC)
  - ड. हातमाग क्षेत्रास सहाय्य करणा-या इतर केंद्र शासकीय संघटना

- **वित्तीय आकृतीबंध**

- २५ लाख व त्यापेक्षा जास्त लोकसंख्या असलेल्या शहरात राष्ट्रिय हातमाग प्रदर्शन आयोजित करण्याकरीता रु.३८/-लक्ष
- २५ लाखापेक्षा कमी लोकसंख्येच्या शहरात राष्ट्रिय हातमाग प्रदर्शन आयोजीत करण्याकरीता रु.१८/-लक्ष
- वरील मर्यादेपेक्षा जास्त खर्च अंमलबजावणी यंत्रणेमार्फत करण्यात येईल.
- प्रदर्शन ना-नफा-ना-तोटा तत्वावर आयोजित करण्यात येईल
- थिम पॅकेलियनच्या प्रदर्शनाशी संबंधित खर्चाकरीता अंमलबजावणी यंत्रणेकडून विणकर सेवा केंद्रास रु.२५०००/- देण्यात येतील.

- **निधी वितरण**

- सुरुवातीच्या खर्चाकरीता ५० टक्के रक्कम अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.
- विणकर सेवा केंद्रांना १०० टक्के निधी खात्यावरील अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

- **प्रदर्शनामध्ये प्रदर्शन विषय-दर्शक शामियाना (Theme Pavillion)**

- विणकर सेवा केंद्रांच्या सहाय्याने अंमलबजावणी यंत्रणेमार्फत ५००-२५०० चौ.फु.चे विषय-दर्शक शामियाना उभारण्यात येईल.
- हामाग विकास आयुक्तांकडून त्यासाठी रु.२५०००/- इतकी रक्कम देण्यात येईल.
- **राष्ट्रिय हातमाग प्रदर्शनाची तपासणी**
तपासणीसाठी अंमलबजावणी यंत्रणेकडून विणकर सेवा केंद्रास रु.१००००/- अथवा प्रत्यक्ष झालेला खर्च देण्यात येईल.

२) **विशेष हातमाग प्रदर्शनी-**

- विशेष प्रदर्शनी १४ दिवसांकरीता राष्ट्रिय तसेच राज्य स्तरावर आयोजीत करण्यात येतील.

- विशेष प्रदर्शनी सुती, लोकर आणि रेशीम कापडाकरीता तसेच बनारस, कांचीपुरम, उत्तर-पुर्व भागातील उत्पादने आणि साड्या व गृह सजावटीच्या वस्तुंकरीता आयोजीत करण्यात येईल.
- याशिवाय असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन ॲड ॲपेक्स सोसायटीज ॲफ हॅंडलूम यांच्यामार्फत हॅंडलूम पॅकेलियन, प्रगती मैदान नवी दिल्ली येथे भारत आंतरराष्ट्रिय व्यापार मेळाव्या दरम्यान विशेष प्रदर्शनींचे आयोजन करण्यात येईल.

विशेष प्रदर्शनींमध्ये सहभागी होणा-या संस्था-

- हातमाग सहकारी संस्था, महामंडळ/महासंघ यांचे सर्व स्तर
- हातमाग उत्पादनात कार्यरत असलेले स्वयं सहायता गट
- हातमाग क्षेत्रात कार्यरत असलेले आणि CAPART ने विहित केलेल्या निकषांची पुर्तता करणा-या अशासकीय संस्था
- हातमाग विणकामात कार्यरत असलेले विणकर उद्योजक
- संत कबीर पुरस्कार, राष्ट्रिय व राज्य पुरस्कार प्राप्त व्यक्ती तसेच उल्लेखनिय वैयक्तिक विणकर
- निर्मात्या कंपन्या आणि हातमाग समुदायांचे SPV
- हॅंडलूम एक्पोर्ट प्रमोशन कौन्सिलचे नोंदणीकृत सभासद याशिवाय हॅंडलूम मार्क नोंदणीकृत यंत्रणा/विणकर या प्रदर्शनींमध्ये सहभागी होण्यास पात्र असतील.

अंमलबजावणी यंत्रणा-

- राज्य शासन थेट अथवा राज्य यंत्रणामार्फत
- विणकर सेवा संस्था
- राष्ट्रिय स्तरावरील हातमाग संघटना (NHDC, ACASH, HEPC, HHEC)
- हातमाग क्षेत्रास सहाय्य करणा-या इतर शासकीय संघटना
- हातमाग क्षेत्रातील अनुभवी व्यावसायीकृत्या व्यवस्थापित इतर कोणत्याही संस्था हातमाग विकास आयुक्तांच्या परवानगीने

निधी वितरण-

- सुरुवातीच्या खर्चाकरीता ५० टक्के रक्कम अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.
- विणकर सेवा केंद्रांना १०० टक्के निधी खात्यावरील अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

वित्तीय आकृतीबंध

अ) राष्ट्रिय स्तर विशेष हातमाग प्रदर्शनी

- स्टॉल रेंट, विज शुल्क, जनजागृती, थेट प्रदर्शन, विषय प्रदर्शन आणि प्रशासकीय खर्चाकरीता रु.२०/- लाखापर्यंत
- राष्ट्रिय स्तरावरील विशेष हातमाग प्रदर्शनी १५ लाखापेक्षा जास्त लोकसंख्या असलेल्या शहरांमध्ये आयोजीत करण्यात येतील.

ब) राज्य स्तर विशेष हातमाग प्रदर्शनी

- अंमलबजावणी यंत्रणेस स्टॉल रेंट, विज शुल्क, जनजागृती, थेट प्रदर्शन, विषय प्रदर्शन आणि प्रशासकीय खर्चाकरीता रु.८/- लाखापर्यंत

क) भारत आंतरराष्ट्रिय व्यापार मेळाव्यात सहभागी होण्यासाठी विशेष प्रदर्शनी

- अंमलबजावणी यंत्रणेस स्टॉल रेंट, विज शुल्क, जनजागृती, थेट प्रदर्शन, विषय प्रदर्शन आणि प्रशासकीय खर्चाकरीता रु.६/- लाखापर्यंत

३) जिल्हास्तरीय उपक्रम-

हातमाग उत्पादनाच्या विक्रीस सहाय्य करण्याकरीता संपुर्ण देशात जिल्हास्तरीय उपक्रम राबविण्यात येतील. असे उपक्रम शक्यतो ५ लाखापेक्षा जास्त लोकसंख्येच्या जिल्ह्यात आयोजीत करण्यात येतील.

सहभागी संस्था

अ. हातमाग विणकर

ब. शिखर संस्था आणि प्राथमिक हातमाग विणकर सहकारी संस्था

क. हातमाग उत्पादनात कार्यरत असलेले स्वयं सहायता गट

ड. हातमाग क्षेत्रात कार्यरत असलेले आणि CAPART ने विहित केलेल्या निकषांची पुर्तता

करणा-या अशासकीय संस्था आणि विणकर उद्योजक

वित्तीय आकृतीबंध

- पायाभूत सुविधांकरीता रु.१.५० लक्ष
- जनजागृती खर्चांकरीता रु.५० हजार पर्यंत
- जागेचे भाडे, प्रदर्शन बांधकाम, सजावट, वाहतूक, वीज, पाणी आणि जनजागृती करीता आर्थिक सहाय्य अनुज्ञेय

निधी वितरण

- सुरुवातीच्या खर्चांकरीता ५० टक्के रक्कम अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.
- विणकर सेवा केंद्रांना १०० टक्के निधी खात्यावरील अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

जिल्हास्तरीय उपक्रमांची तपासणी

अंमलबजावणी यंत्रणेकडून त्यांच्या मंजूर रु.२.०० लक्ष रकमेतून विणकर सेवा संस्थांच्या अधिका-यांना प्रवास भत्यासाठी रु.५०००/- अथवा प्रत्यक्ष खर्च अदा करण्यात येईल.

४) कला मेळावे

सुरजकूऱ्ड, फरिदाबाद (हरियाणा), शिल्पग्राम, उदयपूर (राजस्थान), ताज महोत्सव, आगरा (उत्तरप्रदेश), शिल्परम्म, हैद्राबाद (आंध्र प्रदेश), पतियाळा, हेरीटेज फेस्टीवल पतियाळा (पंजाब), झोनल क्रॉप्ट मेळावे, भूवनेश्वर (ओरीसा) आणि झोनल क्रॉप्ट मेळावा मुंबई (महाराष्ट्र) इ. क्रॉप्ट मेळाव्यात सहभागी होण्यासाठी हातमाग विणकरांना पुरस्कृत करण्यात येईल. याशिवाय राज्य शिफारसीने व हातमाग विकास आयुक्तांच्या मान्यतेने आणखी इतर क्राफ्ट मेळाव्यात देखील सहभागी होता येईल.

सहभागी संस्था

- संत कबीर पुरस्कार प्राप्त व्यक्ती,
- राष्ट्रीय पुरस्कार प्राप्त व्यक्ती
- गुणवत्ता प्रमाणपत्रधारक
- राज्य पुरस्कार प्राप्त व्यक्ती

- इतर हातमाग विणकर

अंमलबजावणी यंत्रणा

ज्या राज्यात क्रापट मेळावे आयोजीत करण्यात येतील त्या राज्यांनी नेमलेल्या संस्था/यंत्रणा

अंमलबजावणी यंत्रणा असतील.

वित्तीय आकृतीबंध

- अंमलबजावणी यंत्रणेला जागेचे भाडे, स्टॉल भाडे, वीज, पायाभूत सुविधा, जनजागृती आणि इतर प्रासंगिक खर्चाकरीता रु. १०.०० लक्ष
- खर्चाच्या अनुज्ञेय बाबी-मेळ्याच्या ठिकाणी स्टॉल उभारण्याकरीता तात्पुरते/कायम बांधकाम, विणकरांकरीता सुविधा, वीज/पाणी खर्च आणि उपक्रम आयोजीत करण्याकरीता येणारे इतर प्रासंगिक खर्च

निधी वितरण

सुरुवातीच्या खर्चाकरीता ५० टक्के निधी अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

५) ई-मार्केटिंग आणि संसाधन केंद्राकरीता वेब-पोर्टलचा विकास -

वेब-पोर्टलमुळे ग्राहकांना थेट बाजारपेठ उपलब्ध होईल. तसेच संसाधन केंद्र म्हणून आणि B2B व B2C सुविधेसह ई-मार्केटिंग व्यासपीठही त्यामुळे उपलब्ध होईल. या वेब-पोर्टलवर धोरणात्मक बाबी.योजना, उत्पादनाच्या तपशिलासह हातमाग समुहांचे नकाशे, पारंपारीक विणकाम आणि रंगनी तंत्र, डिझायनर डाटाबेस, राज्य सहकारी संस्था, विणकर उद्योजक, राष्ट्रीय पुरस्कार प्राप्त संस्था/व्यक्ती, इ.सर्व माहिती उपलब्ध करण्यात येईल.

अंमलबजावणी यंत्रणा -

असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन ॲड ॲपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅंडलूम्स (ACASH) ही या वेब-पोर्टलची अंमलबजावणी यंत्रणा असेल आणि वेब-पोर्टलची निर्मिती, देखरेक व जनजागृती याकरीता ती जबाबदार असेल.

आर्थिक सहाय्य - व्यावसायिक संस्थेमार्फत वेब-पोर्टलची निर्मिती, देखरेख, उन्नतीकरण/पुनर्विकास, डिझायनर्स व विपणन सल्लागरांची

नियुक्ती, चित्रीकरण आणि प्रशासकीय खर्चासह वेब-साईटशी संबंधित इतर बाबींसाठी रु.२.०० कोटी अर्थ सहाय्य देण्यात येईल.

निधी वितरण -

हातमाग विकास आयुक्त यांनी निश्चित केल्याप्रमाणे अंमलबजावणी यंत्रणेस हप्त्या—हप्त्याने निधी वितरीत करण्यात येईल.

६ प्रसिद्धी आणि जनजागृती, ब्रॅड बिल्डिंग -

या योजनेअंतर्गत कुशल कामगार निर्मिती कार्यक्रम, हातमागावरील चित्रपट/लघू चित्रपट/डॉक्युमेंटरीज. राष्ट्रिय मेळावे, ग्राहक-विक्रेते यांच्या बैठकी, इंटरनेट, छापील माहितीपत्रके, पुस्तके, स्मृतीचिन्हे, फॅशन शो, रोड शो इ. च्या माध्यमातून हातमाग क्षेत्राची प्रसिद्धी. हातमाग उत्पादनांचे प्रत्यक्ष प्रदर्शन करण्यासाठी विणकरांना परदेशात पाठविणे इ. बाबींचा समावेश आहे.

अंमलबजावणी यंत्रणा -

हातमाग विकास आयुक्त कार्यालयाकडून प्रत्येक प्रकल्पाकरीता खालील संस्थामधून योग्य त्या संस्थेची अंमलबजावणी यंत्रणा म्हणून नियुक्ती करण्यात येईल.

- विणकर सेवा केंद्र
- असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन अॅड ऑपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅडलूम्स(ACASH)
- राष्ट्रिय हातमाग विकास महामंडळ
- राष्ट्रिय हस्तकला आणि हातमाग संग्रहालय(NHHM)
- नॅशनल इंस्टिट्युट ऑफ फॅशन टेक्नॉलॉजी
- राज्य हातमाग विकास महामंडळ आणि शिखर संस्था
- नॅशनल इंस्टिट्युट ऑफ डिझाईन
- नॅशनल सेंटर फॉर टेक्सटाईल डिझाईन,
- हॅडक्राफ्ट अॅड हॅडलूम एक्सपोर्ट कार्पोरेशन ऑफ इंडिया
- सेंट्रल कॉटेज इंडस्ट्रिज कार्पोरेशन ऑफ इंडीया

- इतर कोणतीही सक्षम आणि हातमाग विकास आयुक्तांनी मान्यता दिलेली संस्था
लाभार्थी -

- विणकर
- ग्राहक, विक्रेते, कार्यालये,
- सर्वसामान्य जनता

१२. (अ) राष्ट्रिय आणि संत कबीर पुरस्कार

राष्ट्रिय पुरस्कार

- निवडक कुशल विणकरांना त्यांच्या हातमागामधील उत्कृष्ट कामाची दखल म्हणून राष्ट्रिय पुरस्कार आणि राष्ट्रिय गुणवत्ता प्रमाणपत्रे देण्यात येतील.
- दरवर्षी २० राष्ट्रिय पुरस्कार आणि २० राष्ट्रिय गुणवत्ता प्रमाणपत्रे उल्लेखनिय काम करणा-या हातमाग विणकरांना देण्यात येतील.
- राष्ट्रिय पुरस्कारामध्ये एक प्रमाणपत्र, अंगवस्त्रम, कॉपर प्लेक आणि रु.१.५० लख रोख रक्कम यांचा समावेश असेल
- राष्ट्रिय गुणवत्ता प्रमाणपत्रा अंतर्गत एक प्रमाणपत्र व रु.५० हजार रोख रक्कम देण्यात येईल
- विणकरांची पुरस्काराकरीता निवड एका त्रिस्तरीय समितीमार्फत करण्यात येईल.

संत कबीर पुरस्कार

- सन २००९ पासून हा पुरस्कार हातमाग क्षेत्र कायम ठेवण्यास महत्वाचे योगदान देणा-या उत्कृष्ट हातमाग विणकरांना दिला जातो
- दरवर्षी १० संत कबीर पुरस्कार उत्कृष्ट विणकरांना देण्यात येतील.
- पुरस्कारामध्ये एक सोनेरी नाणे, एक शाल, ताम्रपत्र आणि एका अवतरणाचा (Citation) समावेश राहिल.
- याशिवाय संत कबीर पुरस्कारप्राप्त विणकरास रु.६/- लाखाचे आर्थिक सहाय्य उच्च दर्जाचे १० उत्पाद तयार करण्यासाठी देण्यात येईल.

अंमलबजावणी यंत्रणा

हा उपक्रम विकास आयुक्त, हस्तकला यांच्या कार्यालयाच्या सहयोगाने राबविण्यात येईल.

आर्थिक आकृतीबंध

पायाभूत सुविधा, जनजागृती आणि प्रासंगिक खर्च हातमाग विकास आयुक्त आणि हस्तकला विकास आयुक्त या दोन कार्यालयांमध्ये विभागला जाईल.

(ब) कुशल कारागीर निर्मिती कार्यक्रम

संत कबीर व राष्ट्रिय पुरस्कार प्राप्त विणकरांना त्यांचे उत्पादन सार्वजनिक करण्यास संधी देण्यासाठी हातमाग विकास आयुक्त आणि हस्तकला विकास आयुक्त यांच्या संयुक्त विद्यमाने हा कार्यक्रम दरवर्षी आयोजित करण्यात येईल.

अंमलबजावणी यंत्रणा -

विकास आयुक्त, हातमाग यांच्या कार्यालयासाठी विणकर सेवा केंद्र अंमलबजावणी यंत्रणा असेल.

वित्तीय आकृतीबंध -

या कार्यक्रमांतर्गत जागेचे भाडे, पायाभूत सुविधा, जनजागृती व प्रासंगिक उपक्रम याकरीता रु. १०.०० लक्ष आर्थिक सहाय्य देण्यात येईल.

निधी वितरण -

अंमलबजावणी यंत्रणेस १०० टक्के निधी अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

क) हातमागांवरील चित्रपट-

हातमाग क्षेत्राबद्दल सामान्य जनतेमध्ये जनजागृती व्हावी तसेच या क्षेत्राचे त्यांना आकलन व्हावे यासाठी निरनिराळ्या प्रकारचे चित्रपट, माहितीपट, लघू चित्रपट, व्हिडओ विलप्स, टेलिफिल्म्स इ.ची निर्मिती केली जाईल. हे चित्रपट/माहितीपट इ.दुरचित्रवाहिन्या, हातमाग प्रदर्शनी/उपक्रम इ.मध्ये दाखविण्यात येतील.

अंमलबजावणी यंत्रणा -

- राष्ट्रिय हातमाग विकास महामंडळ
- असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन अॅड ऑपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅडलूम्स (ACASH)
- राज्य शासन
- राज्य हातमाग विकास महामंडळ
- राज्य हातमाग शिखर सहकारी संस्था
- विणकर सेवा केंद्र

आर्थिक आकृतीबंध -

आर्थिक सहाय्य हातमाग विकास आयुक्त यांच्याकडून निश्चित करून मंजूर केले जाईल.

निधी वितरण -

- सुरुवातीच्या खर्चाकरीता ५० टक्के रक्कम अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात यईल.
- विणकर सेवा केंद्रांना १०० टक्के निधी खात्यावरील अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

ड) राष्ट्रीय उत्सव —

हातमाग विकास आयुक्त कार्यालय नॅशनल इंस्टिट्युट ऑफ फॅशन टेक्नॉलॉजी यांच्या सहकार्याने

गणराज्य दिनासारख्या राष्ट्रीय उत्सवात सहभागी होईल. त्यामध्ये एका नाट्यकृती द्वारे अलिकडे विकसीत

झालेल्या तसेच पारंपारीक हातमाग उत्पादनांचे प्रदर्शन करण्यात येईल.

अंमलबजावणी यंत्रणा

- नॅशनल इंस्टिट्युट ऑफ फॅशन टेक्नॉलॉजी
- विणकर सेवा केंद्रे
- असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन ॲड ॲपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅल्लूम्स(ACASH)

आर्थिक आकृतीबंध

हातमाग विकास आयुक्त यांच्यामार्फत निश्चित करण्यात येईल.

इ) प्रिंट आणि इलेक्ट्रॉनिक प्रसिद्धी

मुद्रित(Print) प्रसिद्धी ही पोस्टर्स, पांफलेट्स इ.ची छपाई, मासिके व वृत्तपत्रांमध्ये संपादकीय, विशेष पुरवण्या, आर्टिकल्स याद्वारे करण्यात येईल. इलेक्ट्रॉनिक प्रसिद्धी ही सीडी, इंटरनेट, हातमागाच्या प्रसाराकरीता वेबसाईटचा विकास आणि फेसबूक, ट्रिवटर याद्वारे करण्यात येईल.

अंमलबजावणी यंत्रणा

- राष्ट्रीय हातमाग विकास महामंडळ

- असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन अॅड ऑपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅडलूम्स(ACASH)
- राष्ट्रिय हातमाग विकास महामंडळ
- राज्य हातमाग शिखर सहकारी संस्था
- विणकर सेवा केंद्र किंवा
- हातमाग विकास आयुक्तांना सक्षम वाटलेली व त्यांनी मान्यता दिलेली इतर कोणतीही संस्था

आर्थिक आकृतीबंध

- माहितीपत्रके, फोल्डर्स, नकाशे इ.करीता रु.५.०० लक्ष च्या मर्यादेत
- इलेक्ट्रॉनिक माध्यमाद्वारे प्रसिद्धीकरीता आर्थिक आकृतीबंध हातमाग विकास आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीमार्फत गुणवत्तेनुसार ठरविण्यात येईल.

निधी वितरण

- सुरुवातीच्या खर्चाकरीता ५० टक्के रक्कम अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात यईल.
- विणकर सेवा केंद्रांना १०० टक्के निधी खात्यावरील अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

(ई) परिसंवाद आणि कार्यशाळा

हातमाग क्षेत्रातील तंत्रज्ञान, डिझाईन विकास, पारंपारिक डिझाईनचे पुनर्जिवन इत्यादी मधील अद्यावत बाबींवर चर्चा करण्यासाठी आणि माहितीचे आदान प्रदान करण्यासाठी विविध प्रसंगी परिसंवाद आणि कार्यशाळांचे आयोजन करण्यात येईल.

अंमलबजावणी यंत्रणा

- राष्ट्रिय हातमाग विकास महामंडळ
- असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन अॅड ऑपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅडलूम्स(ACASH)
- विणकर सेवा केंद्र
- नॅशनल सेंटर फॉर टेक्स्टाईल डिझाईन
- नॅशनल हॅडिक्राफ्ट अॅड हॅडलूम म्युजियम इ.

आर्थिक आकृतीबंध

परिसंवाद आणि कार्यशाळा यांच्याकरीता रु.५.०० लक्ष इतकी मर्यादा राहील.यामधून जागेचे भाडे,पायाभूत सुविधा,प्रसिद्धी,प्रासंगिक उपक्रम,प्रवास भत्ता यावरील खर्च अनुज्ञेय राहील. हातमाग विकास आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखालील समिती या प्रस्तावावर गुणवत्तेनुसार निर्णय घेईल.

निधी वितरण

- सुरुवातीच्या खर्चाकरीता ५० टक्के रक्कम अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.
- विणकर सेवा केंद्रांना १०० टक्के निधी खात्यावरील अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

इ) अनुकूल तंत्रज्ञान प्रदर्शन

या उपक्रमांतर्गत हातमाग तंत्रज्ञानातील विकासावर प्रदर्शन वजा प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करण्यात येतील.

अंमलबजावणी यंत्रणा

- राष्ट्रिय हातमाग विकास महामंडळ
- विणकर सेवा केंद्र
- भारतीय हातमाग तंत्रज्ञान संस्था(IIHT)

आर्थिक आकृतीबंध

जागेचे भाडे, पायाभूत सुविधा,प्रसिद्धी,अनुषंगित खर्च याकरीता जास्तीत जास्त रु.६.०० आर्थिक सहाय्य देण्यात येईल.

निधी वितरण

- सुरुवातीच्या खर्चाकरीता ५० टक्के रक्कम अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.
- विणकर सेवा केंद्र व भारतीय हातमाग तंत्रज्ञान संस्था यांना १०० टक्के निधी खात्यावरील अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

ई) ग्राहक-विक्रेता मेळावे

हातमाग क्षेत्राचा बाजारात शिरकाव होण्यासाठी ग्राहक-विक्रेता यांचे मेळावे आयोजीत करण्यात येतील. हातमाग विकास आयुक्त यांच्या कळून प्रस्तावाचा आणि आर्थिक सहाय्याचा विचार गुणवत्तेनुसार करण्यात येईल.

अंमलबजावणी यंत्रणा

- राष्ट्रिय हातमाग विकास महामंडळ
- असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन अँड अॅपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅंडलूम्स(ACASH)
- विणकर सेवा केंद्र
- राज्य हातमाग विकास महामंडळ
- राज्य हातमाग शिखर संस्था

आर्थिक आकृतीबंध

याकरिता रु.१५.०० लक्ष इतकी मर्यादा राहील. यामधून जागेचे भाडे, पायाभूत सुविधा, प्रसिद्धी, प्रासंगिक उपक्रम, प्रवास भत्ता यावरील खर्च अनुज्ञेय राहील. तसेचे हातमाग विकास आयुक्त यांच्या मंजुरीने फॅशन शो आयोजीत करण्याकरीता अतिरीक्त आर्थिक सहाय्य देण्यात येईल.

निधी वितरण

- सुरुवातीच्या खर्चाकरीता ५० टक्के रक्कम अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.
- विणकर सेवा केंद्रांना १०० टक्के निधी खात्यावरील अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

१२. संकिर्ण विकास कार्यक्रम/उपक्रम

यामध्ये पर्यटन, सांस्कृतिक कार्य, हातमाग विकास आयुक्त कार्यालय यासारख्या विविध मंत्रालये व विभागांनी मंजूर व पुरस्कृत केलेल्या रोड शो, थेट प्रदर्शन, फॅशन शो, सांस्कृतीक देवाण-घेवाण कार्यक्रम यासारख्या प्रसिद्धी आणि विक्री वाढ उपायांचा समावेश राहील.

अंमलबजावणी यंत्रणा-

- राष्ट्रिय हातमाग विकास महामंडळ
- असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन अँड अॅपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅंडलूम्स(ACASH)

- राज्य शासन
- विणकर सेवा केंद्र
- राज्य हातमाग विकास महामंडळ
- राज्य हातमाग शिखर संस्था

आर्थिक आकृतीबंध-

हातमाग विकास आयुक्त यांच्याकडून प्रस्तावाचा गुणवत्तेनुसार आर्थिक सहाय्यासाठी विचार केला जाईल.

निधी वितरण -

- सुरुवातीच्या खर्चाकरीता ५० टक्के रक्कम अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.
- विणकर सेवा केंद्रांना १०० टक्के निधी खात्यावरील अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

१३. हातमाग चिन्हांचा(Handloom Mark) प्रसार

हातमाग चिन्हांमुळे हातमाग उत्पादने आणि यंत्रमाग/गिरणी उत्पादने यामधील फरक ओळखता येतो.या चिन्हांमुळे ग्राहकास अस्सल हातमाग उत्पादन खरेदी केल्याची खात्री पटते.हातमाग चिन्हांची वृत्तपत्र/पाक्षिके यामधून जाहिराती, वृत्तपत्र स्तंभलेखन, इलेक्ट्रॉनिक माध्यमे याद्वारे प्रसार व प्रसिद्धी करण्यात येईल.

लाभार्थी -

- वैयक्तिक विणकर
- कुशल विणकर
- किरकोळ विक्रेते
- राज्य हातमाग शिखर सहकारी संस्था व महामंडळे
- व्यापारी, निर्माते, निर्यातदार
- हातमाग विणकर गट
- स्वयं-सहायता गट
- सह-दायित्व गट

- कन्सॉरटीया/निर्मात्या कंपन्या
- हातमाग क्षेत्रातील इतर कोणतीही कायदेशिर संस्था

अंमलबजावणी यंत्रणा -

- असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन अॅड ऑपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅंडलूम्स(ACASH)
- विणकर सेवा केंद्र
- वस्त्रोदयोग समिती

१४. जिओग्राफिकल इंडिकेशन्स ऑफ गुड्स(रजिस्ट्रेशन अॅड प्रमोशन) अॅक्ट, १९९९ ची

अंमलबजावणी

या कायद्यामुळे उत्पादनांच्या अनधिकृत वापरापासून संरक्षण मिळते. जिओग्राफिकल इंडिकेशन्स ऑफ गुड्स(रजिस्ट्रेशन अॅड प्रमोशन) अॅक्ट, १९९९ या कायद्याअंतर्गत हातमाग उत्पादनांची नोंदणी करण्याकरिता भारत सरकारकडून आर्थिक सहाय्य देण्यात येईल.

अंमलबजावणी यंत्रणा

- राज्य शासन थेट अथवा त्यांच्या संरथांमार्फत

आर्थिक आकृतीबंध

- रु.१.५० लक्ष कायद्याखाली हातमाग डिझाईन/उत्पादने यांच्या नोंदणी खर्चासाठी
- रु.१.५० लक्ष अंमलबजावणी यंत्रणेच्या कर्मचा-यांना प्रशिक्षण देण्यासाठी आणि कायद्याच्या परिणामकारक अंमलबजावणीसाठी

निधी वितरण

- सुरुवातीच्या खर्चाकरीता ५० टक्के रक्कम अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल
- उर्वरीत रक्कम अथवा प्रत्यक्ष झालेला खर्च यापैकी जी कमी असेल त्या रकमेची भरपाई काम पुर्ण झाल्यानंतर काम पुर्ण झाल्यानंतर करण्यात येईल.

१५. विपणन पायाभूत सुविधांचा विकास-

या अंतर्गत खालील उपक्रम घेतले जातील -

१) नागरी हाटांची उभारणी करणे

कारागिर आणि विणकर यांना थेट बाजाराची सुविधा उपलब्ध व्हावी तसेच मध्यस्थांचे उच्चाटन व्हावे यासाठी मोठी शहरे/महानगरे याठिकाणी नागरी हाट उभारण्यात येतील.या करिता हातमाग विकास आयुत्त,भारत सरकार आणि राज्य शासन/अंमलबजावणी यंत्रणा यांच्याकडून ७०:३० याप्रमाणात निधी उपलब्ध करून दिला जाईल.नागरी हाट किमान ८००० चौ.मि.जागेत उभारण्यात येतील व ही जागा अंमलबजावणी यंत्रणेमार्फत उपलब्ध करून दिल्या जाईल.

सहभागी संस्था

- राष्ट्रिय आणि राज्य स्तरावरील हातमाग संस्था/महामंडळे/सहकारी संस्था/प्राथमिक संस्था
- विणकर/कारागिर

अंमलबजावणी यंत्रणा

- पुरेसे आर्थिक खोत असेलेले राज्य हस्तकला/हातमाग विकास महामंडळ/पर्यटन विकास महामंडळ

आर्थिक सहाय्य

- एका नागरी हाट करिता रु.३.०० कोटीच्या मर्यादेत आर्थिक सहाय्य
- वस्त्रोदय मंत्रालय,भारत सरकार -- ७० टक्के म्हणजे रु.२९०.०० लक्ष
- राज्य शासन यंत्रणा—३० टक्के म्हणजे रु. ९०.०० लक्ष
- वरिल मर्यादेपेक्षा जास्तीचा खर्च राज्य यंत्रणेमार्फत सहन केला जाईल.
- जागेची किंमत हा राज्य शासनाच्या यंत्रणेच्या हिशाच्या भाग नसेल.
- प्रसिद्धी प्रकल्पाकरीता पहिल्या वर्षा रु.१५.०० लक्ष व दुस-या वर्षा रु.१०.०० लक्ष एकरकमी रक्कम देय राहील.

२) किरकोळ विक्री केंद्रांची उभारणी

मोठ्या शहरात तसेच राज्याच्या राजधानीत एका प्रमुख वस्तुनामाखाली (Brand Name) किरकोळ विक्री केंद्रे उभारण्यात येतील. ही केंद्रे शहरातील रेल्वे स्थानक, विमानतळ यासारख्या ठिकाणी उभारण्यात येतील.

अंमलबजावणी यंत्रणा

हा प्रकल्प भारत सरकारच्या वस्त्रोद्योग मंत्रालयामार्फत राबविण्यात येईल.

आर्थिक सहाय्य

- केंद्र शासनाकडून प्रती किरकोळ केंद्र रु.१.५० कोटीच्या मर्यादेत १०० टक्के आर्थिक सहाय्य उपलब्ध करून देण्यात येईल.

निधी वितरण

हातमाग विकास आयुक्त यांनी निश्चित केल्याप्रमाणे हप्त्या-हप्त्यामध्ये निधी वितरीत केला जाईल.

३) जनपथ नवी दिल्ली येथे हातमाग विपणन कॉम्प्लेक्सची स्थापना

हातमाग संस्थांना पायाभूत सुविधांच्या सहाय्यासाठी कायमस्वरूपी व्यवस्था म्हणून केंद्र शासनाने मे.हिंदूस्थान स्टील वर्क्स कन्स्ट्रक्शन लि. यांचेव्वारे जनपथ नवी दिल्ली येथे कायमस्वरूपी हातमाग विपणन कॉम्प्लेक्सची स्थापना केली आहे.

४) जनसुविधा केंद्र तथा गुणवत्ता तपासणी कक्षाची स्थापना करणे

हातमाग उत्पादनाच्या निर्यातीमध्ये वाढ होण्याचे दृष्टीने भारतात सर्वात जास्त प्रमाणात निर्यात होणा-या हातमाग कापडाच्या २ प्रसिद्ध शहरात पानीपत व करुर या ठिकाणी जनसुविधा केंद्र तथा गुणवत्ता तपासणी कक्षाची स्थापना करण्यात येईल. त्यासाठी अंमलबजावणी यंत्रणेकडून एक प्रकल्प अहवाल हातमाग विकास आयुक्तांच्या अध्यक्षतेखालील समितीस सादर करण्यात येईल.

अंमलबजावणी यंत्रणा

- हॅन्डलूम एक्स्पोर्ट प्रमोशन कॉन्सील

आर्थिक आकृतीबंध

- डिस्प्ले कम कॉमन फॅसिलिटी केंद्र उभारण्याकरीता प्रती केंद्र रु.१२.०० कोटी एक वेळ अर्थसहाय्य
- २० टक्के निधी निर्यातदारांच्या एसपीव्ही कडून व ८० टक्के निधी केंद्र शासनाकडून दिला जाईल.
- प्रकल्प किंमतीमध्ये जागेच्या किंमतीचा समावेश नसेल
- जागेसाठी अंमलबजावणी यंत्रणेकडून निधी उपलब्ध करून दिला जाईल.

निधी वितरण

- १५ टक्केचा १ ला हप्ता अग्रीम म्हणून
- पहिल्या हप्त्याचा ७० टक्के विनियोग झाल्यानंतर आणि GFR १९ (A) मध्ये उपयोगीता प्रमाणपत्र व सनदी लेखापालाने प्रमाणित केलेले लेखा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर २५ टक्केचा दुसरा हप्ता
- पहिल्या हप्त्याचा १०० टक्के व दुस-या हप्त्याचा ७० टक्के विनियोग झाल्यानंतर आणि GFR १९ (A) मध्ये उपयोगीता प्रमाणपत्र व सनदी लेखापालाने प्रमाणित केलेले लेखा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर ३० टक्केचा तिसरा हप्ता
- दूस-या हप्त्याचा १०० टक्के व तिस-या हप्त्याचा ७० टक्के विनियोग झाल्यानंतर आणि GFR १९ (A) मध्ये उपयोगीता प्रमाणपत्र व सनदी लेखापालाने प्रमाणित केलेले लेखा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर २० टक्केचा चौथा हप्ता
- पहिल्या चार हप्त्याच्या १०० टक्के विनियोगाचे GFR १९ (A) मध्ये उपयोगीता प्रमाणपत्र व सनदी लेखापालाने प्रमाणित केलेले लेखा अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर १० टक्केचा चौथा हप्ता खर्चाची भरपाई म्हणून

- निधी हॅन्डलूम एक्स्पोर्ट प्रमोशन कॉन्सील मार्फत एस.पी.व्ही.ना वितरीत केला जाईल.

५) बहूउद्देशीय माध्यम (Special Purpose Vehicle)

- या अंतर्गत कंपनी कायद्याखाली एका बहू भागधारक कायदेशीर संस्थेची स्थापना करण्यात येईल.
- या संस्थेस वर्षोद्योग मंत्रालय व इतर संस्थांकडून हॅन्डलूम एक्स्पोर्ट प्रमोशन कॉन्सील मार्फत निधी उपलब्ध करून दिला जाईल.
- या प्रकल्पांतर्गत निर्माण करण्यात आलेल्या सुविधांची मालकी, अंमलबजावणी व व्यवस्थापन याकरीता एस.पी.व्ही.जबाबदार राहील.
- या संस्थेचे मालकी हक्क त्या परिसरातील विणकर, कारागीर, उद्योजक, निर्यातदार इ.यांच्याकडे राहतील.
- प्रकल्प कालावधी दोन वर्षांचा राहील.

प्रकल्प मान्यता व संनियंत्रण समिती (PAMC)

सविरस्तर प्रकल्प अहवालांचा विचार करून त्यांना मान्यता देण्यासाठी खालीलप्रमाणे एक समिती गठीत करण्यात येईल.

- विकास आयुक्त, हातमाग - अध्यक्ष
- योजना आयोगाचे सल्लागार (VSE) - सदस्य
- IFW, वर्षोद्योग मंत्रालय यांचा प्रतिनिधी - सदस्य
- ED, HEPC - सदस्य
- राज्य वर्षोद्योग संचालक - सदस्य
- अतिरिक्त विकास आयुक्त, हातमाग - सदस्य सचिव

संनियत्रण

- जनसुविधा केंद्राच्या ठिकाणी बहू उद्देशिय माध्यमाच्या संचालक मंडळाकडून
- मुख्यालयाच्या ठिकाणी प्रकल्प मान्यात व संनियत्रण समितीकडून

६) बाजारपेठ प्रवेश उपक्रम (Market Access Initiative)

विपणन सहाय्याकरिता डिझाईनरचे सहाय्य

या उपक्रमांतर्गत अग्रगण्य डिझाईनर्सना ज्ञात पारंपारीक हातमाग समूहात काम करण्यासाठी नियुक्त केले जाईल. त्यांच्यामार्फत समकालिन अभिरुचीस योग्य असे हातमाग उत्पादन करणे, स्थानिक डिझाईनर्स/कुशल कारागीर यांना प्रशिक्षित करणे, फॅशन डिझाईन कौन्सिल मध्ये किंवा त्यासारख्या आंतरराष्ट्रिय व्यासपीठावर त्यांचे उत्पादन आणणे इ. बाबी करण्यात येतील.

अंमलबजावणी यंत्रणा

- असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन अॅड ऑपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅंडलूम्स(ACASH)
- विणकर सेवा केंद्र
- समूह/उत्पादन केंद्राची अंमलबजावणी यंत्रणा
- हातमाग विकास आयुक्तांच्या मान्यतेने इतर कोणतीही संस्था

आर्थिक आकृतीबंध

प्रती समूह/उत्पादन केंद्र प्रकल्प किंमत रु. १.०० कोटी इतकी राहील व त्या अंतर्गत खालील बाबींसाठी आर्थिक सहाय्य देण्यात येईल-

१. प्रवास खर्चासह डिझाईनरचे मानधन

२. पाच स्थानिक डिझाईनर्स/राष्ट्रिय पुरस्कार प्राप्त व्यक्ती यांच्या प्रशिक्षणाकरीता

३. नमुना विकास

४. माग/उपसाधने यांची दुरुस्ती

५. दस्तेऐवज/सुची तयार करणे

६. वस्तुनामाच्या प्रसाराकरिता फॅशन शो/ आंतरराष्ट्रिय प्रदर्शन इ.करिता मदत

७. अंमलबजावणी यंत्रणेचा प्रकल्प व्यवस्थापन खर्च

८. तंत्रज्ञाची नियुक्ती

९. CAD/CAM करीता तरतूद, रंगनी गृहाची निर्मिती/उन्नतीकरण इ.

१०. वस्तुनाम प्रसार

११. संकिर्ण उपक्रम

प्रकल्प नियंत्रण समिती

सक्षम प्राधिका-याच्या मान्यतेने प्रकल्प नियंत्रण समिती गठित केली जाईल आणि ती समिती प्रस्तावांना मान्याता देईल.

निधी वितरण

- सुरुवातीच्या खर्चाकरीता ५० टक्के रक्कम अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात यईल.
- विणकर सेवा केंद्रांना १०० टक्के निधी खात्यावरील अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

१६. हातमाग निर्यात विकास-

१) उद्देश

अ) शिखर/प्राथमिक हातमाग सहकारी संस्था आणि महामंडळे निश्चित करून त्यांना निर्यात योग्य उत्पादन विकसीत करण्याच्या दृष्टीने सहाय्य करणे, त्यासाठी डिझाईन विकास, कौशल्य वर्धन याकरिता व्यावसायिक डिझाईनरची नियुक्ती करणे, व्यावसायिक विपणन सल्लागाराची नियुक्ती करणे.

ब) आंतरराष्ट्रिय प्रदर्शन, ग्राहक-विक्रेते मेळावे यासारख्या माध्यमातून बाजार प्रवेश करणे, हातमाग चिन्हे

व इतर उपायांद्वारे प्रसिद्धी व वस्तुनाम विकास करणे

२) हातमाग निर्यात विकासांतर्गत उप-घटक

अ) निर्यात प्रकल्प

ब) आतरराष्ट्रिय मेळावे आणि प्रदर्शन

क) विरुद्ध ग्राहक-विक्रेते (Reverse Buyer-Seller meet) यांचे मेळावे आयोजित करणे

ड) संकिर्ण विकास उपक्रम/कार्यक्रम

३) निर्यात प्रकल्प

निर्यातयोग्य उत्पादनांचा विकास करण्यास सहाय्य करण्यासाठी आणि त्यांना आंतरराष्ट्रिय

बाजारपेठ मिळवून देण्यासाठी हा प्रकल्प मंजूर करण्यात येईल.

४) निर्यात प्रकल्पात खालील उप-घटक असतील

अ) डिझाईन नाविन्य आणि उत्पादन विविधता

ब) कौशल्य उन्नतीकरण आणि मागांचा फेरफार

क) नमुन्यांचा विकास

ड) आवेष्टन प्रशिक्षण

झ) विपणन सल्लागाराची नियुक्ती

प) प्रसार साहित्याचा विकास

फ) प्रसिद्धी आणि विपणन

५) निर्यात प्रकल्प राबविण्यास पात्र यंत्रणा

- राष्ट्रिय आणि राज्यस्तर हातमाग महामंडळे
- शिखर /प्राथमिक हातमाग सहकारी संस्था

६) निर्यात प्रकल्पाची शिफारस करण्यास पात्र यंत्रणा

- राज्य वस्त्रोदयोग संचालक
- विणकर सेवा केंद्र

७ निर्यात प्रकल्पास मंजूरी

याकरिता हातमाग विकास आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखाली स्थापन केलेल्या समितीमार्फत निर्यात प्रकल्प मंजूर केले जातील.

८) आर्थिक आकृतीबंध

अ.क्र.	उप-शिर्ष	केंद्र शासन हिस्सा(रु.लाखात) ७५ टक्के	यंत्रणेचा हिस्सा (रु.लाखात) २५ टक्के	एकूण (रु.लाखात)
	उत्पादन विकास आणि प्रसिद्धी व विपणन			
१.	डिझाईन नाविन्य व उत्पादन विविधता	३.७५	१.२५	५.००
२.	मागांचा फेरफार व कौशल्य वर्धन	१.८०	०.६०	२.४०
३.	नमुन्यांचा विकास	३.००	१.००	४.००
४.	आवेष्टन प्रशिक्षण	०.४५	०.१५	०.६०
५.	विपणन सल्लागाराची नियुक्ती	२.२५	०.७५	३.००

६.	प्रसार साहित्याचा विकास	२.२५	०.७५	३.००
७.	प्रसिद्धी व विपणन	७.५०	२.५०	९०.००
	एकूण	२१.००	७.००	२८.००

९) निधी वितरण

- निर्यात प्रकल्पाच्या मंजूरीनंतर उपरोक्त तक्त्यातील अ.क्र.१ ते ५ येथिल बाबींकरीता एकूण मंजूर अंदाजपत्रकाच्या ५० टक्के रक्कम पहिला हप्ता म्हणून वितरीत करण्यात येईल.
- पहिल्या हप्त्याच्या निधीचे उपयोगीता प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यानंतर आणि याकरिता हातमाग विकास आयुक्त यांच्या अध्यक्षतेखाली स्थापन करण्यात येणा-या समितीने प्रगतीचा आढावा घेतल्यानंतर दुसरा हप्ता वितरीत करण्याबाबत विचार करण्यात येईल.
- उपरोक्त तक्त्यातील क्र.६ व ७ येथिल बाबींकरिता मंजूर एकूण अंदाजपत्रकाच्या ५० टक्के रक्कम किमान २५ डिझाईन्सचा कापडामध्ये/धाग्यांमध्ये विकास करण्यात आल्यानंतरच वितरित करण्यात येईल. उर्वरीत ५० टक्के रक्कम सामंजस्य करारात नमुद केलेल्या उद्दिष्टांच्या पुर्ततेबाबत करण्यात आलेल्या कामगिरीनुसार वितरीत करण्यात येईल.
- प्रसिद्धी आणि विपणनाकरीता अंमलबजावणी यंत्रणा देशात व परदेशात आयोजीत करण्यात येणारे मेळावे आणि प्रदर्शनात भाग घेईल. त्यासाठी अंमलहबजावणीस यंत्रणेस रु.१०.०० लक्ष आर्थीक सहाय्य (केंद्र शासन रु.७.५० लक्ष व अंलबजावणी यंत्रणा रु.२०५० लक्ष) देण्यात येईल.

१०) संनियंत्रण

हातमाग विकास आयुक्तांनी स्थापन केलेली समिती निर्यात प्रकल्पांच्या प्रगतीचा नियतकालिक आढावा घेईल. त्याकरिता अंमलबजावणी यंत्रणेस त्रैमासिक अहवाल या समितीस सादर करणे आवश्यक राहील.

१६. आंतरराष्ट्रिय मेळावे आणि प्रदर्शन

सदस्य निर्यातदारांना आंतरराष्ट्रिय बाजारपेठेत हातमाग उत्पादनांची विक्री करण्यास एक व्यासपिठ उपलब्ध व्हावे, हातमाग उत्पादनास व्यापक प्रसिध्दी मिळावी आणि हातमागाचा एक वस्तुनाम म्हणून विकास व्हावा, हा आंतरराष्ट्रिय मेळावे आणि प्रदर्शनात भाग घेण्याचा उद्देश आहे.

अ) आंतरराष्ट्रिय मेळावे आणि प्रदर्शनात भाग घेण्यासाठी निर्यातदार सभासदांची निवड

करण्यास पात्र संस्था

- हॅडलूम एक्सपोर्ट प्रमोशन कौन्सिल
- असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन्स अॅड ऑपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅडलूम्स
- हॅडीक्राफ्ट ऑड हॅडलूम एक्सपोर्ट कार्पोरेशन ऑफ इंडिया
- हातमाग विकास आयुक्त यांना योग्य वाटलेल्या इतर हातमाग संस्था

ब) आर्थिक आकृतीबंध

१. प्रशासकीय खर्चासह जागेचे भाडे, स्टॉल सजावट/बांधकाम, देखरेख यासाठी जास्तीत जास्त रु.३०.०० लक्ष

२. प्रसिध्दी करिता केंद्र शासन आणि संघटन यंत्रणा यांच्यामध्ये निधी ६०:४० या प्रमाणात विभागला जाईल.

३. परदेशात आयोजित करण्यात येणा-या प्रदर्शनात सहभागी होणा-या प्रत्येक सहभागी यंत्रणेच्या एका सहभागी व्यक्तीस प्रत्यक्ष प्रवास खर्च अथवा

रु.५०,०००/- यापैकी जी कमी असेल ती रक्कम प्रवास अनुदान म्हणून सहभागी यंत्रणेमार्फत देण्यात येईल.

४. परदेशात आयोजित करण्यात येणा-या प्रदर्शनात सहभागी होणा-या HEPC, ACASH, HHEC इ.च्या अधिका-यांना प्रवास, महागाई भत्ता, निवास याकरिता १०० टक्के अनुदान देण्यात येईल.

निधी वितरण

सुरुवातीच्या तयारीसाठी ५० टक्के निधी अग्रीम म्हणून वितरीत करण्यात येईल.

१७. ग्राहक-विक्रेता मेळाव्यांचे आयोजन (Reverse Meet)

या उपक्रमाचा उद्देश अग्रगण्य ग्राहक व त्यांच्या प्रतिनिधीना भारतातील महत्वाचे व्यापार मेळावे/प्रदर्शनी/ग्राहक-विक्रता मैळाव्यास भेटी द्यावयास लावून त्यांना भारतातील बाजारेपेठेची ओळख करून देणे व त्याद्वारे भारतीय हातमाग वस्तुकरीता बाजारपेठ विस्तृत करणे हा आहे.

वित्तिय आकृतीबंध

- जागेची किंमत, प्रशासकीय खर्च, स्टॉल सजावट/देखरेख, प्रसिद्धी, तालिका खर्च, भाषांतर आणि दुभाषी खर्च तसेच हातमाग विकास आयुक्तांनी मंजूर केलेले इतर घटक यासाठी जास्तीत जास्त रु.३०.०० पर्यंत सहाय्य
- परदेश भेटींकरीता प्रती सहभागी व्यक्ती रु.५०,०००/- किंवा प्रत्यक्ष खर्च यापैकी जे कमी असेल त्याकरीता प्रवास अनुदान.
- जेवण्या-राहण्याची व्यवस्था केली जाणार नाही.

१८. किरकोळ प्रोत्साहनात्मक उपक्रम/कृती

यामध्ये खालीलबाबींचा समावेश आहे-

- कार्यक्रमांचे आयोजन

- निर्यातदारांची सुची/माहितीपत्रके/निर्देशिका यांचे प्रकाशन
- सीडी-रॉम सह संकेत-स्थळाचा विकास व देखरेख
- भारतातील व विदेशातील आंतरराष्ट्रिय मेळावे/प्रदर्शनी यामध्ये भाग घेण्यासाठी विणकरांची प्रतिनियुक्ती करणे
- भारत व इतर देशांमध्ये झालेल्या करारानुसार सांस्कृतीक देवाण-घेवाण कार्यक्रमात भाग घेणे

अंमलबजावणी यंत्रणा

- हॅडलूम एक्सपोर्ट प्रमोशन कौन्सिल
- असोसिएशन ऑफ कार्पोरेशन्स अँड ऑपेक्स सोसायटीज ऑफ हॅडलूम्स
- हॅडीक्राफ्ट अँड हॅडलूम एक्सपोर्ट कार्पोरेशन ऑफ इंडिया
- नॅशनल इंस्टिच्यट्युट ऑफ फॅशन टेक्नॉलॉजी
- हातमाग विकास आयुक्त यांनी मान्य केलेल्या इतर हातमग निर्यात

संस्था

वित्तीय आकृतीबंध

या घटकाकरिता वित्तीय सहाय्य प्रस्तावाच्या गुणवेत्तेवर आधारीत असेल व ते हातमाग विकास आयुक्त यांच्याकडून निश्चित केले जाईल.

परस्पर सामंजस्य करार

हातमाग विकास आयुक्त यांनी तयार व मान्य केल्याप्रमाणे अंमलबजावणी यंत्रणा आणि डिझाईनर यांच्यामध्ये परस्पर सामंजस्य करार करण्यात येईल.

१९. हातमाग संस्थांचा विकास व बळकटीकरण-

१) वस्त्रोद्योग डिझाईनकरीता राष्ट्रीय केंद्र (NCTD)

- या केंद्रांमार्फत त्यांच्या www.designdiary.nic.in या संकेतस्थळाशी जोडलेल्या ग्राहकांना ऑन-लाईन सुविधा पुरविल्या जातात. ऑन-लाईन सुविधांमध्ये १) कल आणि रंग यांचे पुर्वानुमान/अंदाज, २) डिझाईन पूल, ३) इतर संकेतस्थळांशी जोडणी, ४) भारतातील हस्तनिर्मित कापड इ. बाबींचा समावेश आहे. याशिवाय या केंद्रांमार्फत देशातील विविध भागात विषय आधारीत तंटावी प्रदर्शनींचे आयोजन केले जाईल.
- या केंद्राचे कार्यक्रम/उपक्रम १२ व्या पंचवार्षिक योजनेच्या कालावधीत सुरु राहतील. या केंद्रामार्फत १२ व्या पंचवार्षिक योजनेच्या कालावधीत देशातील लहान व मोठ्या शहरांत १५ तंटावी प्रदर्शनी आयोजीत केल्या जातील.

२) संशोधन व विकास

- यामध्ये हातमाग उत्पादनांचा दर्जा वाढविण्यासाठी व हातमाग विणकारांचे अंगमेहनतीचे काम कमी करण्याच्या दृष्टीने हातमाग क्षेत्राचा सर्व व अध्ययन करून नाविन्यपूर्ण तंत्रज्ञानाचा वापर करणे याबाबींचा समावेश आहे.
- या घटका अंतर्गत मागे पडलेल्या हातमाग केलेचे पुनर्जीवन करण्यासाठी आणि त्यांचा दस्तऐवज तयार करण्यासाठी आर्थिक सहाय्य देण्यात येईल.

३) हातमाग गणना

या अंतर्गत दोन वर्षातून एकदा त्रयस्थ पक्षामार्फत हातमागाची गणना आणि हातमाग विणकरांची व हातमागांची संख्या, व्यावसायिक व घरगूती व्यवसायात असलेले हातमाग इ. माहितीचे पुष्टिकरण करण्यात येईल.

४) हातमाग संघटनांचे बळकटीकण

या अंतर्गत, राष्ट्रीय हातमाग संघटना राज्य शिखर हातमाग विणकर सहकारी संस्था आणि केंद्रीय वस्त्रोद्योग मंत्रलायाच्या SIPT योजनेअंतर्गत स्थापन करण्यात आलेले पार्क यांच्या आर्थिक

पुनर्रचनेसाठी व त्यांची कर्ज मर्यादा/खेळते भांडवल वाढविण्यासाठी खालीलप्रमाणेआर्थिक सहाय्य दिले जाईल.

घटक	प्रती विणकर आर्थिक सहाय्य (रु. लाखात)	केंद्र शासन व राज्य/SPV हिस्सा
राष्ट्रीय हातमाग संघटना राज्य शिखर हातमाग विणकर सहकारी संस्था आणि केंद्रीय वस्त्रोद्योग मंत्रलायाच्या SIPT योजनेअंतर्गत स्थापन करण्यात आलेले पार्क यांच्या बळकटीकरणासाठी	प्रस्तावानुसार	५०:५०

- निधीचे वितरण राज्य शासनामार्फत अंमलबजावणी यंत्रणेस केले जाईल.
- संघटनांच्या प्रकल्पास बँक/वित्तिय संस्था आणि राज्यस्तरीय प्रकल्प समितीची मान्यता असणे आवश्यक आहे.
- राज्य शासनाने मान्यता दिलेले पुनर्जीवन प्रस्ताव सचिव(वस्त्रोद्योग),भारत सरकार यांच्या अध्यक्षतेखालील समितीपुढे ठेवले जातील.

२० . सर्वसमावेशक हातमाग विकास योजनेअंतर्गत काही योजनांना केंद्र शासनाचे १०० टक्के सहाय्य देण्यात येईल,तर काही योजनांमध्ये केंद्र व राज्य शासनाचा वाटा राहणार आहेत.ज्या योजनांमध्ये राज्य शासनास आर्थिक सहभाग द्यावयाचा आहे त्या योजना खालीलप्रमाणे आहेत.-

अ.क्र.	योजनेचे नाव	केंद्र शासन व राज्य शासन/अंमलबजावणी यंत्रणा/लाभार्थी यांच्या हिश्याची टक्केवारी	
		केंद्र शासन	राज्य शासन/अंमलबजावणी यंत्रणा/लाभार्थी
१.	अस्तित्वातील समूहांचे दृढिकरण- १.तंत्रज्ञान उन्नतीकरण	७५	२५
२.	नवीन समूहांचा विकास/निर्मिती-		
	१.ऑन-लूम अँकटीव्हीटीजचे तंत्रज्ञान उन्नतीकरण डिझाईनची खरेदी	७०	२०/९०
	२.संगणक सहाय्यीत वस्त्रोद्योग डिझाईनची खरेद	५०	५०
	३.सुविधा केंद्र/रंगनीगृहाची निर्मिती	८०	२०
	४.दरिद्रीरेषेवरील विणकरांच्या कार्य-छपरांचे बांधकाम	७५	२५
३.	विपणन प्रोत्साहन (राष्ट्रीय स्तरावरील हातमाग	५०	५०

		संघटना/संस्था यांना १०० टक्के)	
४.	नागरी हाटांची उभारणी करणे	७० (रु.२१०.०० लक्ष)	३० (रु.९०.०० लक्ष)
६.	हातमाग संघटनांचा विकास	५०	५०

२१ . सदर योजनेचा खर्च भागविण्यासाठी “ २८५१ ग्रामोद्योग व लघु उद्योग ” या मुख्यलेखाशिर्षाखाली नवीन उपलेखाशिर्ष उघडण्यात यावे.

२२ . सदर शासन निर्णय नियोजन विभागाच्या मान्यतेने व वित्त विभागाच्या अनौपचारीक संदर्भ क्र.अनौसे-२९१/१४/व्यय-२, दि.११/६/२०१४ अन्वये दर्शविण्यात आलेल्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

२३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असुन त्याचा संगणक संकेतांक २०१४०८२७१२४६१०३८०२ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(र. अं. खडसे)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१) संचालक, वस्त्रोद्योग, महाराष्ट्र राज्य, नागपूर.

२) उप संचालक, वस्त्रोद्योग, नागपूर.

- ३) सर्व विभागीय सहनिबंधक, सहकारी संस्था.
- ४) सर्व जिल्हा उपनिबंधक, सहकारी संस्था.
- ५) सर्व प्रादेशिक उप संचालक, वस्त्रोद्योग, मुंबई/नागपूर/सोलापूर/औरंगाबाद.
- ६) व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ मर्या., नागपूर.
- ७) अध्यक्ष, विदर्भ विणकर केंद्रीय सहकारी संस्था, नागपूर.
- ८) अध्यक्ष पश्चिम महाराष्ट्र हातमाग विणकर केंद्रीय सहकारी मंडळ, सोलापूर.
- ९) महालेखापाल १ (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा), मुंबई .
- १०) महालेखापाल २ (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखापरीक्षा), नागपूर.
- ११) अधिदान व लेखा परिक्षा अधिकारी, मुंबई.
- १२) निवासी लेखा परिक्षा अधिकारी, मुंबई.
- १३) वस्त्रोद्योग आयुक्त, भारत सरकार, मुंबई.
- १४) विकास आयुक्त (हातमाग), वस्त्रोद्योग मंत्रालय, भारत सरकार, नवी दिल्ली.
- १५) वित्त विभाग, व्यय-२
- १६) कक्ष अधिकारी, १७-स, सहराक. पणन व वस्त्रोद्योग विभाग, मंत्रालय, मुंबई -३२.
- १७) निवड नस्ती (टेक्स-३).